

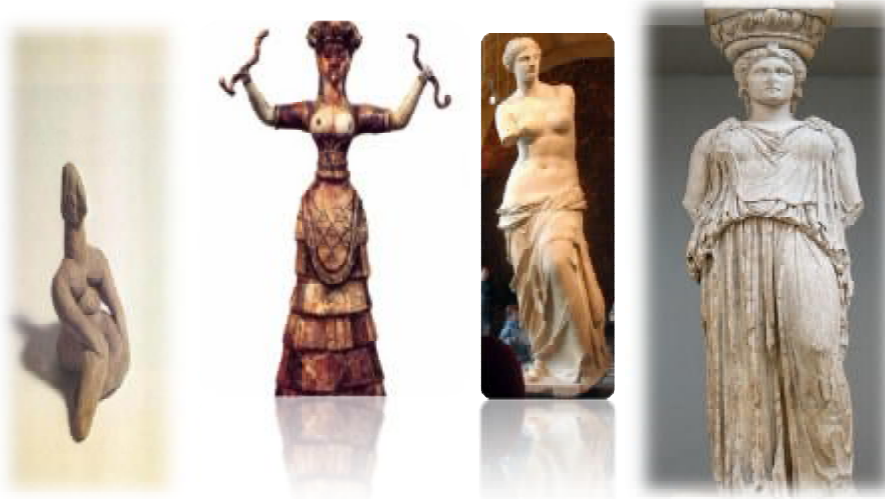
ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Τμήμα Διοίκησης, Οικονομίας & Επικοινωνίας
Πολιτιστικών & Τουριστικών Μονάδων

ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΤΗ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ**

**ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: Φτάκα Ευαγγελία
Κονδράκης Κωσταντίνος**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: Μουσειολογία

ΕΠΟΠΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Δρ. Κατερίνα Αλεξοπούλου

ΠΥΡΓΟΣ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2015

«Από μεν την κακή γυναίκα τίποτε δεν υπάρχει χειρότερο, από δε την καλή κανένα άλλο δεν επλάστηκε ανώτερο σ' αξία αγαθό.»

Ευριπίδης

«Στις γυναίκες η σιωπή φέρνει κοσμιότητα.»

Σοφοκλής

«Οι άντρες κάνουν τις πράξεις και οι γυναίκες κάνουν τους άντρες»

Ισοκράτης

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στο σημείο αυτό, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους στήριξαν την προσπάθειά μας να ολοκληρώσουμε την πτυχιακή μας εργασία.

Ευχαριστούμε ιδιαίτερα την επιβλέπουσα καθηγήτριά μας Δρ. Αλεξοπούλου Κατερίνα για την εμπιστοσύνη, τη βοήθεια και την καθοδήγησή της, για την επίλυση διαφόρων θεμάτων και για την ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

Θα θέλαμε επίσης να απευθύνουμε τις ευχαριστίες μας στους ανθρώπους του Αθανασάκιου Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου, που επέτρεψαν τη φωτογράφιση των αντικειμένων.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους γονείς μας, Μιλτιάδη Φ.-Γεωργία Γ, Δημήτρη Κ.- Κατερίνα Κ., καθώς και τα αδέρφια μας, οι οποίοι στήριξαν τις σπουδές μας. Τους φίλους Στέλα Σ., Στέλλα Γ., Δήμητρα Θ., Θωμά Μ., για όλη την ψυχολογική στήριξη που μας παρείχαν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

I. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

1. ΕΠΟΧΗ ΛΙΘΟΥ. Γενικά στοιχεία	3
1.1. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΙΔΩΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ	4
Α. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ.....	6
Β. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ	7
2. ΕΠΟΧΗ ΧΑΛΚΟΥ. Γενικά στοιχεία	8
2.1. ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	8
Α. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ ΕΙΔΩΛΙΑ	9
Β. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ	10
2.2. ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	11
Α. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΤΕΧΝΗ.....	12
Β. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΤΕΧΝΗ	14
2.3. ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	16
Α. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ	17
Β. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ	18

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

II. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

1. ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ. Γενικά στοιχεία	20
1.1. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ	21
1.2. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΑΣΤΙΚΗ	21
Κόρες- Θεές	21
Μυθολογικά όντα	24
1.3. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΑ	25
2. ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ. Γενικά στοιχεία	28
2.1. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ	28
2.2. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΑΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ	30

2.3. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΑ	33
3. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ. Γενικά στοιχεία	35
3.1. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ	36
3.2. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΠΛΑΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ	36
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	39

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

III. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΑΓΑΛΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΛΙΩΝ ΣΤΟ ΑΘΑΝΑΣΑΚΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

1. ΑΘΑΝΑΣΑΚΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	40
2. Στη Νέα πτέρυγα του Μουσείου	41
2.1. ΝΕΟΛΙΘΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΜΒΟΛΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥΣ	41
2.1.1. Παλαιολιθική Εποχή. ΑΙΘΟΥΣΑ 4	41
2.1.2. ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΩΛΙΩΝ	45
2.2. Κλασική Εποχή. Ωριμη κλασική περίοδος (450-420 π.Χ). ΑΙΘΟΥΣΑ 1	47
2.3. Ελληνιστική Εποχή. ΑΙΘΟΥΣΑ 2	48
3. Γραπτές επιτύμβιες στήλες Δημητριάδος. ΑΙΘΟΥΣΑ 5	50
3.1. Η ζωγραφική	50
4. ΛΑΤΡΕΙΑ ΧΘΟΝΙΩΝ ΘΕΟΤΗΤΩΝ. ΑΙΘΟΥΣΑ 6	52

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

IV. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ.

1. ΣΤΟΧΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	55
2. ΣΤΟΧΟΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	56
3. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΡΙΝ, ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	57
4. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	59
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	62

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Όταν οι πρώτοι άνθρωποι εμφανίστηκαν στη γη, άνδρες και γυναίκες έπρεπε να αντιμετωπίσουν τις καθημερινές δυσκολίες και να καλύψουν τις όποιες ανάγκες είχαν. Έτσι ανέλαβαν ρόλους για τη διεκπεραίωση των καθημερινών εργασιών.

Παρακολουθώντας την ανθρώπινη εξέλιξη, αυτό που μέχρι σήμερα ήταν πιστευτό, ήταν ότι στην αρχαιότητα οι άνδρες ήταν πρωταγωνιστές και μέχρι πρότινος η μελέτη της αρχαίας Ελλάδας εστιάζονταν στις δραστηριότητες του ανδρικού πληθυσμού, οι οποίοι έκαναν τα ανδραγαθήματα, εγκαθίδρυν τους θεσμούς και κυβερνούσαν το λαό. Ο άνδρας θεωρούνταν κυρίαρχος και αφέντης του σπιτιού, διαχειριστής των δημόσιων υποθέσεων και προνομιούχος όλων των απολαύσεων της ζωής, ενώ η γυναίκα ήταν υποταγμένη στις εντολές και επιθυμίες του, φυλακισμένη και θαμμένη στο χώρο του γυναικωνίτη, χωρίς δικαιώματα δημόσια ή ιδιωτικά. Η θέση της βρισκόταν στην οικογένεια και βασικός της προορισμός ήταν να φροντίζει το σπίτι και τα παιδιά, με μια ακτίνα δράσης από την κάμαρα και την αυλή του σπιτιού της ως το χωράφι για τη συλλογή των καρπών, ανάλογα με την κοινωνική της τάξη. Και ενώ οι άνδρες με ασχολούνταν με πολλά θέματα, οι γυναίκες καταγίνονταν σταθερά με κάτι – γεννούσαν κι άλλους άντρες για να γράφουν κι άλλη ιστορία.

Αυτά όμως ή τα περισσότερα από αυτά, δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα γιατί μελετώντας την αρχαιότητα, διαπιστώνουμε πως στις απαρχές της μυθολογικής ιστορίας μας, το ιερό θηλυκό είναι αυτό που πρωταγωνιστεί. Η μητέρα Γη είναι αυτή η οποία γεννά από τα σπλάχνα της τις θεότητες, οι οποίες θα αποτελέσουν πηγή γνώσης, φόβου και πίστης για τις επόμενες γενιές. Η πρώτη θεότητα ήταν η Γαία, που ζωογονεί κάθε τι που ζει πάνω στο κορμί της. Έτσι άρχισε ο κόσμος να υπάρχει, κάτι που δείχνει ότι από την πρώτη στιγμή στο μυαλό των προγόνων μας η γυναίκα ήταν το ιερό ον, ο ζωοδότης μηχανισμός των πάντων.

Η θέση της γυναίκας στο πέρασμα των αιώνων δεν ήταν σταθερή και ποίκιλε ανάλογα με την εποχή, τον τόπο και την κοινωνική τάξη. Κατά την προϊστορική εποχή κυρίαρχη θέση φαίνεται να έχουν οι γυναικείες θεότητες, ενώ δημιουργούνται τα πρώτα ειδώλια με τονισμένα τα στοιχεία της γονιμότητας. Κατά τους ιστορικούς χρόνους, οι γυναίκες απασχολούνταν κατά το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους με τη γέννηση και ανατροφή των παιδιών, ήταν υποχρεωμένες να μένουν κοντά στο χώρο της κατοικίας τους και, συνεπώς, να αναλαμβάνουν τα καθήκοντα που μπορούσαν να εκτελέσουν χωρίς να εγκαταλείπουν την κύρια αποστολή τους. Υπήρχε βέβαια διαφοροποίηση ανάλογα με τις

κοινωνικές δομές, με αποτέλεσμα να βλέπουμε τη Σπαρτιάτισσα να έχει ένα πολύ διαφορετικό ρόλο από την Αθηναία γυναίκα. Παρόλο που η ζωή τους παρουσιάζεται πολύπλοκη, απρόσιτη, και βυθισμένη στην καθημερινότητα και τη ρουτίνα, οι διάφορες τέχνες και επιστήμες έχουν να επιδείξουν γυναίκες με σημαντικό έργο. Τούτο αποτυπώθηκε σε εκατοντάδες γραπτά έργα αλλά και σε έργα τέχνης φτιαγμένα από λίθο, μάρμαρο, πηλό.

Στα πλαίσια της παρούσας πτυχιακής εργασίας, θα πραγματοποιηθεί μια έρευνα των έργων τέχνης της αρχαιότητας, από την Προϊστορική εποχή έως και τους Ιστορικούς χρόνους, στα οποία απεικονίζονται οι γυναίκες αλλά και οι δραστηριότητες τους. Έτσι θα δοθεί μια «γεύση» του ρόλου της γυναίκας στην κοινωνία της αρχαίας Ελλάδας. Θα παρουσιαστούν συγκεκριμένα έργα τέχνης διαφόρων υλικών και τόπων προέλευσης από κάθε χρονολογική περίοδο. Λόγω περιορισμού του χώρου και του χρόνου διαπραγμάτευσης δεν είναι εφικτή η εξαντλητική παρουσίαση όλων των έργων τέχνης.

I. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

1. ΕΠΟΧΗ ΛΙΘΟΥ

Γενικά στοιχεία

Πρόκειται για μια περίοδο η οποία εκτείνεται χρονολογικά από το 300000-2600 π.Χ. και διακρίνεται στις εξής περιόδους: την Παλαιολιθική τη Μεσολιθική και τη Νεολιθική.

Η Παλαιολιθική εποχή (300000-10000 π.Χ.), είναι η μεγαλύτερη σε διάρκεια χρονική περίοδος. Συνοδεύτηκε από μεγάλες κλιματικές και οικολογικές μεταβολές, όπως εναλλαγή παγετώνων και θερμών ή υγρών ενδιάμεσων σταδίων, αλλαγές στη στάθμη της θάλασσας, στην χλωρίδα και στην πανίδα.

Η Μεσολιθική εποχή, που τοποθετείται χρονικά στο 10000-6800 π.Χ. Η κατοίκηση του ελληνικού χώρου, που μαρτυρείται ήδη από την παλαιολιθική εποχή, έχει τεκμηριωθεί ότι συνεχίζεται κανονικά και κατά την μεσολιθική περίοδο. Δεν υπάρχουν μόνιμες εγκαταστάσεις και ο πληθυσμός αποτελείται από εποχιακά μετακινούμενους κυνηγούς και τροφοσυλλέκτες.¹

Ο Νεολιθικός πολιτισμός στην Ελλάδα, ξεκινά γύρω στο 6800 π.Χ., κρατάει τρισήμιση περίπου χιλιάδες χρόνια και διαιρείται σε τέσσερις κύριες φάσεις: Την Αρχαιότερη Νεολιθική (6800- 5800), τη Μέση Νεολιθική (5800- 5300), τη Νεότερη Νεολιθική (5300- 4500) και την Τελική Νεολιθική (4500- 3200).²

Η Πρωτονεολιθική περίοδος χαρακτηρίζεται και τεκμηριώνεται από νέα στοιχεία οικονομίας όπως η κτηνοτροφία, η γεωργία, η οικιστική, τα λίθινα εργαλεία και το εμπόριο. Η τέχνη που ασκείται την περίοδο αυτή είναι η καλαθοπλεκτική και η ψαθοπλεκτική.³ Στην Αρχαιότερη Νεολιθική, ο νεολιθικός άνθρωπος επινοεί τη χρήση του πηλού για την εξυπηρέτηση των αναγκών της καθημερινής ζωής του. Ο πηλός είναι το υλικό που χρησιμοποίησε ο άνθρωπος σαν πρώτη ύλη, και με αυτόν, με κατάλληλη επεξεργασία, πλάθοντας και ψήνοντάς τον, κατασκεύασε ποικίλα είδη αγγείων και σκευών. Καλλιεργεί δημητριακά και

¹ Θεοχάρης Δ.Ρ., (1993): 26

² Παπαθανασόπουλος Γ.Α., (1996): 30

³ Παπαθανασόπουλος Γ.Α., (1981): 29

εξημερώνει ζώα, παράγει γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, εξασφαλίζοντας έτσι την καθημερινή του τροφή.

Στη Νεολιθική εποχή, υπάρχει επικοινωνία μεταξύ των συνοικισμών και τίθενται οι βάσεις για το ανταλλακτικό εμπόριο. Οι ανταλλαγές περιοριζόταν στην προμήθεια ειδών που δεν διέθετε ή δεν είχε τη δυνατότητα να παράγει ο συνοικισμός, όπως επίσης και στην απόκτηση λίθινων εργαλείων από σκληρά πετρώματα.⁴

Η κεραμική της περιόδου έχει συνδεθεί με τη μόνιμη κατοίκηση και αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά των οικισμών των πρώιμων γεωργοκτηνοτρόφων. Οι άνθρωποι πλάθουν πήλινα αγγεία και τα ψήνουν στη φωτιά. Αρχικά ήταν χοντροκομμένα και ακόσμητα, ενώ λίγο αργότερα εμφανίζεται η διακόσμηση, η εγχάρακτη, η γραπτή και η ξεστή, όπως επίσης η διακόσμηση με σπείρες, μαιάνδρους και άλλα γεωμετρικά σχήματα, με έντονα χρώματα. Τα σχήματά τους είναι κυρίως σφαιρικοί σκύφοι με επίπεδη η δακτυλιόσχημη βάση.⁵

Οι σημαντικότεροι Νεολιθικοί συνοικισμοί είναι το Σέσκλο, το Διμήνι, το Εμποριό Χίου, η Πολιόχνη, η Κνωσός, το Ζάρκο, η Χοιροσπηλιά, η Κνωσός, η Φαιστός.

1.1. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΙΔΩΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ

Μία από τις γνωστότερες κατηγορίες των υλικών καταλοίπων της αρχαιότητας είναι τα προϊστορικά ειδώλια, τα οποία η παλαιότερη έρευνα ταύτιζε με απεικονίσεις μητριαρχικών θεοτήτων. Ειδώλια της νεολιθικής περιόδου ανευρίσκονται σε όλο τον ελλαδικό χώρο. Κατά κανόνα μικρού μεγέθους, είναι φτιαγμένα από πηλό και σπανιότερα από λίθο (μάρμαρο, αλάβαστρο, στεατίτη, κροκάλες), όστρακα και οστά, ενώ ορισμένα ανήκουν στον τύπο των ακρόλιθων, με σώμα από πηλό και ένθετο κεφάλι από πέτρα. Τα περισσότερα απεικονίζουν γυναικείες μορφές, σε όρθια, καθιστή ή επικλινή στάση, συχνά με τονισμένα τα ανατομικά χαρακτηριστικά του γυναικείου φύλου. Το ύψος των ειδωλίων κυμαίνεται συνήθως από 5 έως 15 εκατοστά και σπανιότερα φτάνουν τα 50 εκατοστά.⁶

Τα περισσότερα από τα ειδώλια συνόδευαν το νεολιθικό άνθρωπο στην καθημερινή του ζωή, αλλά και σε σταθμούς σημαντικούς για τη

⁴ Παπαθανασόπουλος Γ.Α., (1981): 32

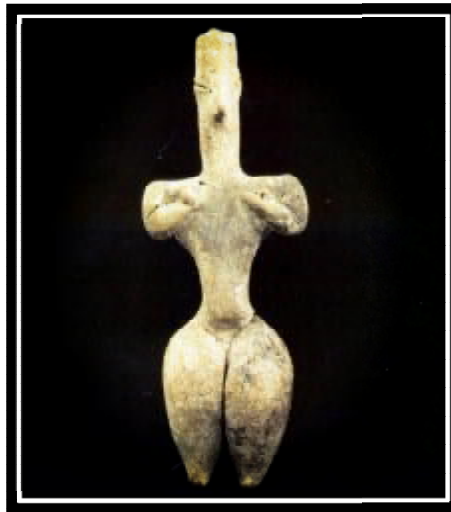
⁵ Παπαθανασόπουλος Γ.Α., (1996): 107

⁶ Στο ίδιο: 146-147

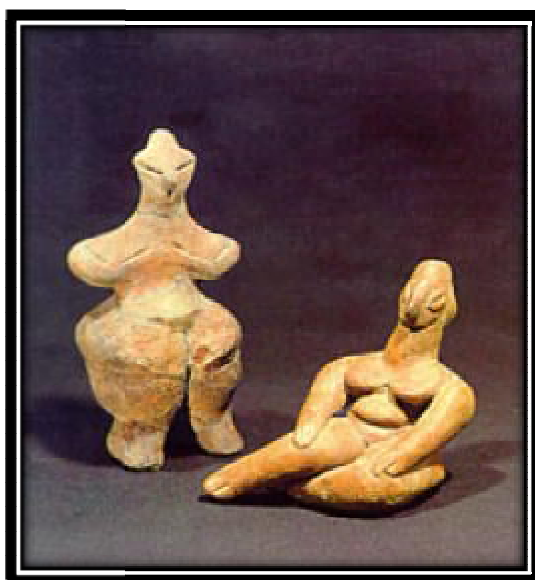
ζωή του όπως η γέννηση, η δημιουργία οικογένειας, ο θάνατος. Επίσης χρησιμοποιούνταν σε κάποιου είδους ιεροτελεστίες, οι οποίες είχαν σχέση με ταφές, με την κατασκευή οικιών ή ακόμη και σε σχέση με τον τοκετό.

Εικόνα 1
Ειδώλιο γυναικείας μορφής.
Μάρμαρο λευκό. Επιφάνεια έντονα διαβρωμένη. Λείπουν το κεφάλι και ο δεξιός ώμος. Περ. 5300-4500 π.Χ. Σαλιάγκος Κυκλάδων, Μουσείο Πάρου.

Εικόνα 2
Πήλινο γυναικείο ειδώλιο. Ύψ. 17εκ. Περ. 6000-5300 π.Χ. Βέροια, Αρχαιολογικό Μουσείο.

Εικόνα 3
Ειδώλια γυναικείας μορφής.
Περ.6500-5800 π.Χ. Βόλος, Αρχαιολογικό Μουσείο

Α. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Λόγω της φυσικής δυνατότητας της γυναίκας να φέρνει στον κόσμο νέες ζωές, η κοινωνική της θέση ήταν πολύ σημαντική. Τα στεατοπυγικά ειδώλια χαρακτηρίζουν μια γερή και δυνατή γυναίκα, ικανή να γεννήσει και να φροντίσει για την επιβίωση των παιδιών της αλλά και όλης της ομάδας, αναλαμβάνοντας βαριές αγροτικές δουλειές.

Εικόνα 4

"Η Κουροτρόφος". Πήλινο
ειδώλιο γυναίκας καθιστής
σε скаμνί με βρέφος στην
αγκαλιά. Ύψ. 0,16μ. 4800-
4500 π.Χ. Σέσκλο
Θεσσαλίας.

Ο διαχωρισμός των κοινωνικών ρόλων των δύο φύλων βασιζόταν στις κοινωνικές και πολιτισμικές δομές της κάθε προϊστορικής κοινότητας. Ο μητρικός ρόλος της γυναίκας, καθόριζε τις υπόλοιπες δραστηριότητές της. Γι' αυτό το λόγο οι γυναίκες, μπορούσαν να επιδίδονται σε δραστηριότητες που δεν τις απομάκρυναν πολύ από τη βάση τους και τις μητρικές τους υποχρεώσεις. Οι υποχρεώσεις αυτές ήταν εξίσου σημαντικές με αυτές των ανδρών, για την επιβίωση της ομάδας.

Οι καθημερινές τους υποχρεώσεις ήταν η αναζήτηση και συλλογή φυτικής τροφής, το ψάρεμα σε κοντινά ποτάμια ή θάλασσα, η συλλογή κογχυλιών, το κυνήγι μικρών ζώων και πτηνών, αλλά και η

επεξεργασία των καρπών, των κοχυλιών και το ράψιμο. Ακόμη, ήλεγχαν την αποθήκευση των αγροτικών προϊόντων και την πρόσβαση σε αυτά, καθώς ήταν υπεύθυνες της οικιακής οικονομίας.

Β. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Η γυναικεία μορφή, όρθια ή καθιστή, κυριαρχεί στη νεολιθική ειδωλοπλαστική. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του φύλου της είναι πάντα τονισμένα, με τους γλουτούς και την κοιλιά της να συμβολίζουν την πηγή της ζωής για το νεολιθικό άνθρωπο. Ο νεολιθικός άνθρωπος θαύμαζε τη γυναίκα για τη σημασία που είχε στη ζωή η ύπαρξή της, γι' αυτό την έκανε τέχνη. Το γυναικείο στήθος, θεωρούνταν πηγή ζωής, και υπεύθυνο για τη συντήρηση και την επιβίωσή του νεολιθικού ανθρώπου, γι' αυτό και έπλασε γυναικείες μορφές να βαστούν το στήθος τους, εξάιροντας έτσι τη δύναμή τους⁷.

Εικόνα 5
Ειδώλιο όρθιας γυναικείας
μορφής με μεγάλους μαστούς
και ευρείς σαρκώδεις γλουτούς.
Ύψ. 21εκ. Περ. 5800-5300 π.Χ.
Μουσείο Χαιρώνειας.

Εικόνα 6
Στεατοπυγικό ειδώλιο
γυναικείας καθιστής μορφής.
Ύψ. 14,7εκ. Περ. 5800-4800
π.Χ. Μουσείο Ηρακλείου.

⁷ Παπαθανασόπουλος Γ.Α., (1981): 82

Τα ειδώλια της Μητέρας Θεάς, είναι πάντα γυμνά και συνήθως έχουν εξογκωμένη κοιλιά και σαρκώδεις γλουτούς, μακρύ ωοειδές κεφάλι και λαιμό, στήθη που προεξέχουν, τονισμένο το τρίγωνο του εφηβαίου, λεπτούς ώμους και πόδια, χέρια συμπιεσμένα πάνω στο στήθος η διπλωμένα πάνω στην κοιλιά. Ακόμη, μπορεί να παριστάνεται όρθια, καθιστή, οκλαδόν, με λυγισμένα ανοιχτά πόδια, καθισμένη σε κάθισμα.⁸

Η Μητέρα Θεά ή αλλιώς η Μεγάλη Μητέρα θεωρούνταν η σύντροφος, η θηλυκή όψη που γονιμοποιείται με τρόπο θαυματουργό ή μη και γεννά, αποκαλύπτει τα σιτηρά, τους καρπούς και όλα τα γεννήματα της γης. Τα ειδώλια αυτά, απευθύνονται σε μια θεότητα που έχει πάντα αρκετή τροφή. Συσχετίστηκαν και ταυτίστηκαν με την καρποφορία της γης. Αυτή η θεά συμβόλιζε τις καλές σοδιές και τα πολλά παιδιά.

2. ΕΠΟΧΗ ΧΑΛΚΟΥ

Γενικά στοιχεία

Η μετάβαση από την Εποχή του Λίθου στην Εποχή του Χαλκού, ξεκινά περίπου το 3200 π.Χ. και σημαδεύεται από βαθιές τομές στον πολιτισμό και την οργάνωση των κοινωνιών του Αιγαίου. Διαρκεί περίπου δύο χιλιετίες και διακρίνεται στις εξής περιόδους: την Πρωτοελλαδική (3200- 2050 π.Χ.), τη Μεσοελλαδική (2050- 1600 π.Χ.) και την Υστεροελλαδική (1600- 1050 π.Χ.).

Είναι η εποχή που χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο ο χαλκός για την κατασκευή ως επί το πλείστον εργαλείων και αγγείων. Η πλαστική με κάποιες εξαιρέσεις δεν υπερβαίνει τα όρια της μικρογλυπτικής. Η αγγειογραφία επίσης είναι πολύ περιορισμένη με εξαίρεση την Κρήτη και το τέλος της εποχής.

Οι συνθήκες διαβίωσης βελτιώθηκαν σημαντικά και οδήγησαν στην πληθυσμιακή αύξηση και στη δημιουργία νέων οικισμών με πρώιμη αστική οργάνωση. Οι σημαντικότεροι πολιτισμοί που αναπτύχθηκαν είναι ο Κυκλαδικός, ο Μινωικός και ο Μυκηναϊκός.

⁸ Θεοχάρης Δ.Ρ., (1993): 62-63

2.1. ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ο Κυκλαδικός ή Πρωτοκυκλαδικός πολιτισμός αναπτύχθηκε στα νησιά του κεντρικού Αιγαίου κατά την Πρώιμη εποχή του Χαλκού. Ο Κυκλαδικός Πολιτισμός διαιρείται σε τρεις περιόδους: την Πρωτοκυκλαδική (3200- 2000 π.Χ.), τη Μεσοκυκλαδική (2000- 1600 π.Χ.) και την Υστεροκυκλαδική (1600-1100 π.Χ.).

Οι αρχαίοι Έλληνες ονόμασαν αυτά τα νησιά Κυκλάδες επειδή πίστευαν ότι αποτελούν ένα κύκλο γύρω από τη Δήλο, το ιερό νησί του Απόλλωνα. Στην ανάπτυξη συνέβαλαν κυρίως η γεωγραφική θέση, το ήπιο κλίμα και ο ορυκτός πλούτος. Τα νησιά των Κυκλάδων αποτελούν ένα είδος φυσικής γέφυρας ανάμεσα στην Ευρώπη, την Ασία, την Κρήτη και την ηπειρωτική Ελλάδα.⁹ Γι' αυτό οι Κυκλαδίτες με τα καράβια τους μπορούσαν να επικοινωνούν με τους άλλους λαούς και πολιτισμούς και να μεταφέρουν εμπορεύματα αλλά και ιδέες, γνώσεις και θρησκευτικές αντιλήψεις.

Α. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ ΕΙΔΩΛΙΑ

Το πιο χαρακτηριστικό δημιούργημα της κυκλαδικής τέχνης είναι τα ειδώλια που κατασκευάζονταν κυρίως από λευκό μάρμαρο.¹⁰ Τα αγαλματίδια αυτά αποκτούσαν τη γενική μορφή τους με τη λάξευση, πολλές όμως λεπτομέρειες τους αποδίδονταν με εγχάραξη και χρώμα (γαλάζιο ή κόκκινο). Οι αρχαίοι καλλιτέχνες ζωγράφιζαν τα μάτια, το στόμα, τα μαλλιά και άλλες λεπτομέρειες, που όμως χάθηκαν με το πέρασμα του χρόνου. Δύο ήταν οι τάσεις της κυκλαδικής ειδωλοπλαστικής, η φυσιοκρατική, τα ανθρωπόμορφα δηλαδή ειδώλια, και η αφαιρετική, δηλαδή τα σχηματικά ειδώλια. Το ύψος τους κυμαίνεται από 20 εκατοστά έως 1.50 μέτρο.¹¹

Τα φυσιοκρατικά ανθρωπόμορφα ειδώλια απεικονίζουν κυρίως γυμνές γυναικείες μορφές οι οποίες αποδίδονται μετωπικά με ψηλούς κυλινδρικούς λαιμούς και επιμήκη ωοειδή κεφάλια με κλίση προς τα πίσω. Τα πόδια είναι ελαφρώς λυγισμένα ενώ τα χέρια διπλώνονται πάνω από την κοιλιά και αποδίδονται έγγλυφα ή με εγχαράξεις. Με εγχαράξεις τονίζονται επίσης οι πτυχές της σάρκας στο λαιμό, την κοιλιά, το ηβικό τρίγωνο, τα γόνατα και οι αστράγαλοι. Το γυναικείο

⁹ Vermeule E., (1983): 49

¹⁰ Παπαθανασόπουλος Γ., (1981): 181

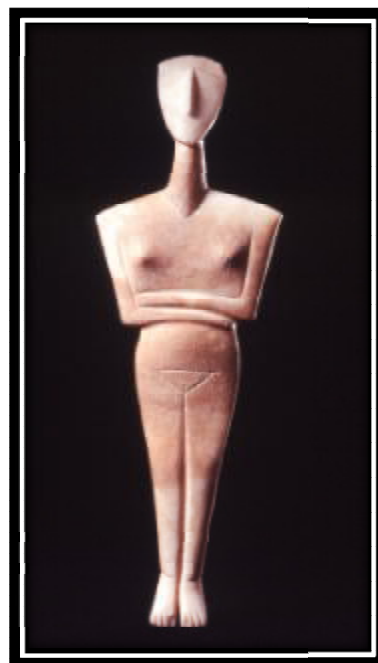
¹¹ Vermeule E., (1983): 55

αιδοίο μπορεί να αποδίδεται με μια τριγωνική σχισμή ή να παραλείπεται.¹²

Στα σχηματικά ανήκουν τα βιολόσχημα ειδώλια χαρακτηριστικά των οποίων είναι ο μακρύς κωνικός λαιμός και το ωοειδές επίπεδο σώμα, μερικά από τα οποία φέρουν εγχάρακτα περιδέραια ή γεννητικά όργανα.¹³ Επίσης κάποια ειδώλια εικονίζουν δύο ενωμένες μορφές, μητέρα και παιδί, γυναίκες με μηνοειδή καλύμματα στο κεφάλι τους.

Εικόνα 7
Ειδώλιο γυναικείας μορφής κανονικού τύπου (παραλλαγή Σπεδοῦ). Ὑψ. 15,2εκ. Περ. 2800-2300 π.Χ. Μουσείο Κυκλαδικῆς Τέχνης.

Εικόνα 8
Ειδώλιο γυναικείας μορφής κανονικού τύπου. Ὑψ.39,1εκ. Περ. 2800-2300 π.Χ. Μουσείο Κυκλαδικῆς Τέχνης.

Β. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Η αριθμητική υπεροχή των γυναικείων κυκλαδικών ειδωλίων αλλά και ο τονισμός του στοιχείου της γονιμότητας, ερμηνεύονται ως είδωλα θεοτήτων με διαφορετικές υποστάσεις, ειδώλια τροφών και Νυμφών.

¹² Παπαθανασόπουλος Γ., (1981): 184

¹³ Vermeule E., (1983): 57

Τα ειδώλια χρησιμοποιούνταν σε προσφορές, γεγονός που δείχνει τον σημαντικό ρόλο που έπαιζε η θρησκεία στη ζωή των ανθρώπων της εποχής. Κυριαρχεί ο τύπος της όρθιας γυναικείας μορφής με τα χέρια διπλωμένα κάτω από το στήθος.¹⁴ Η γυμνότητα των ειδωλίων και η emphaticκή δήλωση του στήθους και του αιδοίου, η φουσκωμένη κοιλιά και οι εγχαράξεις στην κοιλιά για τη δήλωση της λοχίας, αποδίδονται σε μια μεγάλη Μητέρα- Θεά, η οποία συμβόλιζε τη γονιμότητα και την αναγέννηση αλλά και το θάνατο.¹⁵

Εικόνα 9
Ειδώλιο γυναικείας μορφής
κανονικού τύπου (παραλλαγή
Καψάλων). Πρωτοκυκλαδική II
περίοδος-φάση Σύρου. Περ.
2800-2300 π.Χ. Μουσείο
Κυκλαδικής Τέχνης.

2.2. ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ο μινωικός πολιτισμός αναπτύχθηκε κατά την Εποχή του Χαλκού στην Κρήτη και συμβατικά φέρει το όνομα του μυθικού βασιλιά Μίνωα. Οι παράγοντες που προσδιόρισαν την οργάνωση της ζωής και την ανάπτυξη πολιτισμού στην Κρήτη ήδη από τους νεολιθικούς χρόνους

¹⁴ Παπαθανασόπουλος Γ., (1981): 184

¹⁵ Treuil R., Darcque P., Poursat J.-Cl., Touchais G., (1996): 195

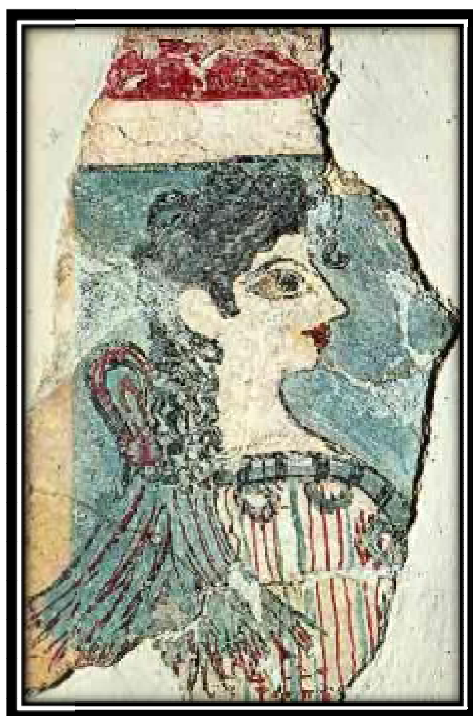
είναι η γεωγραφική θέση του νησιού στο κέντρο της ανατολικής Μεσογείου μεταξύ τριών ηπείρων (Ευρώπης, Ασίας, Αφρικής), η μορφολογία του εδάφους, με τις εύφορες, αλλά μικρές πεδιάδες ανάμεσα σε μεγάλους ορεινούς όγκους και οι ήπιες κλιματικές συνθήκες.

Διακρίνεται σε τρεις χρονικές περιόδους με βάση την κατασκευή, την οργάνωση και την καταστροφή των ανακτορικών κέντρων στην Κρήτη: την Προανακτορική, την Παλαιοανακτορική και τη Νεοανακτορική. Κατά την Προανακτορική περίοδο παρατηρείται ύπαρξη οικισμών με αγροτική οικονομική οργάνωση, ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων με τα νησιά του Αιγαίου, της Εγγύς Ανατολής και της Αιγύπτου, ανάπτυξη της βιοτεχνίας και εμφάνιση των πρώτων βασιλέων. Χαρακτηριστικά του μινωικού πολιτισμού κατά την Παλαιοανακτορική περίοδο είναι η οικοδόμηση των πρώτων οικοδομικών συγκροτημάτων στην Κνωσό, τη Φαιστό και άλλου γύρω στο 1900 π.Χ., η εφεύρεση της γραφής, η σταδιακή κυριαρχία της Κρήτης, η απουσία οχυρώσεων στα ανακτορικά κέντρα και η καταστροφή των πρώτων ανακτόρων κατά το 1700 π.Χ. από άγνωστη αιτία. Τέλος, την Νεοανακτορική περίοδο χαρακτηρίζουν η οικοδόμηση νέων ανακτόρων στη θέση των παλαιών, η νέα διάρθρωση στο πλαίσιο του ανακτόρου, όπου επικεφαλής ήταν ο ηγεμόνας από τον οποίο πήγαζαν όλες οι εξουσίες.

A. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Η τέχνη της Μινωικής περιόδου, συνεχίζει να επικεντρώνεται στη γυναίκα, προσδίδοντάς της μεγάλη τιμή και αξία. Ο ρόλος της εκείνη τη εποχή αποτυπώνεται στις τοιχογραφίες, στα ειδώλια, στους σφραγιδολίθους.

Η γυναίκα έχει δικαιώματα, συμμετέχει στην κοινωνία και είναι μέρος της ζωής των Μινωιτών. Στην Μινωική Κρήτη υπάρχει ισοτιμία και αν και προκαλεί έκπληξη το γεγονός των ακάλυπτων στηθών των γυναικών οι ίδιες περιπαιχτούν τον εαυτό τους και παίρνουν μέρος στα κοινά. Μέσα από πλούσια ενδύματα και κοσμήματα των ειδωλίων, φανερώνεται ότι τα προνόμια των γυναικών είναι ανάλογα της θέσης του ανδρός στην ιεραρχία.

Εικόνα 10
Η «Παριζιάνα». Τοιχογραφία
από το Ανάκτορο της Κνωσού.
Περ 1450 π.Χ. Ηράκλειο,
Αρχαιολογικό Μουσείο.

Εικόνα 11
«Οι γαλάζιες κυρίες». Όμορφες Μινωίτισσες
που κουβεντιάζουν. Τοιχογραφία από το
Ανάκτορο της Κνωσού. Ηράκλειο, Αρχαιολογικό
Μουσείο.

Η λεπτότητα των κυριών του μινωικού κόσμου τις τοποθετεί στις πρώτες θέσεις όταν γίνονται δημόσιες συγκεντρώσεις. Φτάνουν με φορεία, που τα κρατούν δούλοι και κατεβαίνουν απ' αυτά κομψές, γεμάτες πρόσχαρη διάθεση. Στις τοιχογραφίες προβάλλουν φλύαρες και κοσμικές ενώ περιμένουν την έναρξη κάποιας τελετής.¹⁶ Άλλοτε πάλι στα ήσυχα σαλόνια των μεγάρων καθισμένες γαλήνιες, κεντούν ή παίζουν ζατρίκιο. Η επαφή με το άλλο φύλο τονώνει τη γυναικεία τους φιλαρέσκεια.

Από τα ειδώλια μας είναι γνωστή η μινωική μόδα. Η κεντρική αρχή της είναι να τονίσει τη θηλυκότητα και τις καμπύλες του σώματος. Οι φούστες των φορεμάτων, είναι πλούσιες, πολύχρωμες, με πολλά βολάν, άλλοτε με μεγάλες πιέτες, άλλοτε ολοκέντητες, άλλοτε με ζώνες πλατιές που δένουν σε φιόγκους ή σφίγγονται στη μέση.¹⁷ Το κορσάζ πολύ στενό αφήνει συνήθως το στήθος γυμνό, έχει κοντά μανίκια και στολίζεται με κορδέλες, κεντήματα και κάποτε με πανύψηλους γιακάδες. Συχνά φορούν καπέλα και έχουν πάντοτε πλούσια μαλλιά χτενισμένα πολύπλοκα και στολισμένα με κοσμήματα.

Πλούσιες και φτωχές φορούν κοσμήματα, ακριβά ή φτηνά. Βάφουν τα χείλη, το πρόσωπο, τα νύχια των χεριών και των ποδιών τους ίσως και τα μαλλιά τους.

Τέλος, η πολυτελής και κομψή ενδυμασία μπορεί να τονίζει τη θηλυκότητα και να προβάλλει τη γυναίκα ως αντικείμενο της ανδρικής ερωτικής διάθεσης.

Β. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Η μινωική θρησκεία ήταν ολιγοπρόσωπη και βασιζόταν στον κύκλο της βλάστησης. Οι Μινωίτες πίστευαν σε μια Μεγάλη Μητέρα Θεά, η οποία εμφανιζόταν με πολλές ιδιότητες. Είναι “Πότνια θηρών”, “Θεά των Όφεων”, “Βριτόμαρτυς” που σημαίνει γλυκιά παρθένα, παρθενική θεά και θεά των τοκετών, ειρηνική, αλλά και προστάτισσα του πολέμου. Είναι θεά της γης, αλλά και της θάλασσας και του ουρανού. Αυτή σείει τα σπλάχνα της γης και κάνει τα δένδρα, τα φυτά και τα λουλούδια να ανθίζουν και να καρποφορούν. Σε αυτήν ανήκουν τα άστρα του ουρανού, αυτή κυριαρχεί στα κύματα, αυτή προστατεύει τα πλοία των ναυτικών.

¹⁶ Vermeule E., (1983):228

¹⁷ Στο ίδιο: 207

Επίσης, οι Μινωίτες λάτρευαν και μια Νεαρή Θεά που πέθαινε και ανασταίνόταν κάθε χρόνο. Για τους πιστούς αυτή η θεά ήταν η Αριάδνη, η κόρη του Μίνωα. Είναι φανερό πως η μινωική θρησκεία υπήρξε μια ατελής μονοθεΐα, συνδυασμένη με πανάρχαιες αναμνήσεις λιθολατρείας. Κέντρο της λατρείας είναι η θεά της οποίας η παρουσία συμβολίζεται με άπειρα ιερά σύμβολα: διπλούς πελέκεις, τρίαινες, αστέρες, κεραυνούς, στάχυα και άλλα.

Η λατρεία της θεότητας εκφραζόταν με τη τέλεση συγκεκριμένων ιερών τελετουργιών, η απεικόνιση των οποίων επαναλαμβάνεται συχνά στη μινωική τέχνη. Οι τελετουργίες αυτές είχαν σκοπό την έκκληση της εύνοιας της θεότητας ή και την εμφάνισή της στους θνητούς, μέσω μιας οραματικής διαδικασίας, της θεοφάνειας.

Ανώτατη ιέρεια είναι η βασίλισσα η οποία ύστερα από ορισμένη τελετουργική τάξη κάνει την εμφανισή της και η παρουσία της συμβολίζει την επιφάνεια της θεότητας. Αν σε αυτές τις τελετές προσθέσει κανείς τις θυσίες των ζώων, τις σπονδές και τα ακροβατικά παιγνίδια με τον ταύρο δεν θα ήταν τολμηρό να υποθέσει ότι η μινωική θρησκεία συνδύαζε τη μυστικοπάθεια με ένα έντονο κοσμικό πνεύμα.

Τέλος, βλέπουμε χώρους που τελούνταν οι διάφορες λατρείες, να είναι διακοσμημένοι με τοιχογραφίες όπου παρουσιάζονται γυναίκες σε τελετουργική πομπή, να προσφέρουν δώρα, ή γυναικείες θεότητες που κρατάνε στα χέρια τους κάποιο ζώο.¹⁸

Εικόνα 12
Ειδώλιο της «Θεάς των όφρων».
Περ. 1600 π.Χ. Ύψ. 0,295μ.
Κνωσός, Αρχαιολογικό Μουσείο
Ηρακλείου.

¹⁸ Vermeule E., (1983): 227

2.3. ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός αναπτύχθηκε κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού την περίοδο 1600- 1100 π.Χ., κυρίως στην κεντρική και νότια ηπειρωτική Ελλάδα και αποτελεί γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Η ονομασία του οφείλεται στο σημαντικότερο κέντρο της εποχής, τις Μυκήνες.

Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός ήταν φανερά επηρεασμένος από τον Μινωικό σε πολλούς τομείς, όπως η θρησκεία, η τέχνη και η οικονομία. Ωστόσο, αν και στην αρχή ακολούθησε τα μινωικά πρότυπα σχεδόν κατά πόδας, στη συνέχεια διαμόρφωσε τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, αφήνοντας τη μυκηναϊκή σφραγίδα ανεξίτηλη στο χρόνο. Αυτό οφειλόταν στο ότι οι Μυκήνες ήταν δέκτης καταγιστικών επιθέσεων, όπως μαρτυρεί και η κυκλώπεια οχύρωση σε αντίθεση με τη μινωική Κρήτη όπου επικρατούσαν ειρηνικές συνθήκες διαβίωσης. Η συνεχόμενη απειλή διαμόρφωσε έναν πιο αυστηρό, πιο απόλυτο και πιο συντηρητικό μυκηναϊκό πολιτισμό, με άμεση επίδραση, όπως ήταν φυσικό, σε όλους τους τομείς του.

Οι ακροπόλεις, αποτελούν τα διοικητικά, οικονομικά, στρατιωτικά και θρησκευτικά κέντρα της ευρύτερης περιοχής. Γύρω από τις ακροπόλεις δημιουργούνται οικισμοί και τοποθετούνται ταφικά σύνολα. Η κεντρική διοίκηση ήταν ιεραρχικά διαμορφωμένη, με επικεφαλής τον άνακτα.

Η μυκηναϊκή τέχνη μέχρι το 1400 π.Χ. ήταν βαθιά επηρεασμένη από τη μινωική. Στη συνέχεια οι Μυκηναίοι διαμόρφωσαν την τέχνη τους σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά του πολιτισμού τους. Στις τοιχογραφίες ακολουθούσαν την τεχνική της νωπογραφίας (οι ζωγραφικές συνθέσεις ζωγραφίζονταν πάνω σε νωπό ασβεστοκονίαμα). Κυριαρχούν οι αρχές της ευρυθμίας και της συμμετρίας και οι εικονιστικές συνθέσεις τείνουν προς τη γεωμετρικότητα και την τυποποίηση. Τα περιγράμματα είναι έντονα και κυριαρχεί το γαλάζιο και το ερυθρό. Στα εργαστήρια είχαν αναπτυχθεί ακόμα οι τέχνες της κεραμικής, της υφαντικής, της ελεφαντουργίας (κατασκευή αντικειμένων από την κατεργασία χαυλιοδόντων ελεφάντων και δοντιών ιπποπόταμου), της λιθοτεχνίας, της σφραγιδογλυφίας, της μεταλλοτεχνίας και της γλυπτικής.

Α. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

Πολλά μινωικά στοιχεία διατηρούνται και στη μυκηναϊκή κοινωνία. Στις Μυκήνες διαπιστώνεται η ύπαρξη εργασιών που αφορούσαν μόνο γυναίκες και εργασίες που αφορούσαν μόνο άνδρες. Σε τοιχογραφίες βλέπουμε γυναίκες που ασχολούνταν με τα σιτηρά, την επεξεργασία, τη φύλαξη και τη διανομή τους, αλλά και γυναίκες που ασχολούνται με την υφαντική.

Οι μυκηναίες, ήταν ελεύθερες στις μετακινήσεις τους και συμμετείχαν στην θρησκευτική και κοινωνική ζωή. Μέσα από τα διάφορα έργα όμως, βλέπουμε ότι σταδιακά η δημόσια ζωή τους περιορίζεται, καθώς τις βλέπουμε σε ειδικά διαμερίσματα, τους γυναικωνίτες, τα οποία ήταν περισσότερο αποκομμένα από τους υπόλοιπους χώρους.

Η γυναικεία εργασία πραγματοποιούνταν σε δημόσιο χώρο, γεγονός που τους έδινε τη δυνατότητα να έρχονται σε επαφή με τον εξωτερικό κόσμο και τους εξασφάλιζε κάποια σχετική ελευθερία και κοινωνική αναγνώριση.

Εικόνα 13

Η «Μυκηναία». Τοιχογραφία από την Ακρόπολη των Μυκηνών. 13^{ος} αι. π.Χ. Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Β. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

Η μυκηναϊκή θρησκεία δέχτηκε μεγάλη επίδραση από μινωική. Μέσα από τις παραστάσεις των δαχτυλιδιών, των σφραγίδων, των ειδωλίων και των τοιχογραφιών παρατηρούμε ότι η γυναικεία μορφή συνεχίζει να βρίσκεται στο επίκεντρο της θρησκευτικής εικονογραφίας με χαρακτήρα συμβολικό.¹⁹

Η γυναικεία θεότητα συνεχίζει να διατηρεί τον γονιμικό, μητρικό και φυσιοκεντρικό χαρακτήρα. Στα ειδώλια συνήθως εμφανίζεται με χέρια υψωμένα, ως κουροτρόφος ή με διάφορα άλλα χαρακτηριστικά. Στη μυκηναϊκή Ελλάδα, λατρευόταν η Μεγάλη Θεά, η Πότνια, η οποία συνδεόταν με τη γονιμότητα και τη φύση.²⁰

Οι γυναίκες επίσης μέσα από τις εικονογραφίες των ταφικών λαρνάκων, φαίνεται ότι κατέχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στη λατρεία και στην ταφική τελετουργία ή εμφανίζονται ως θρηνηωδοί του νεκρού.

Εικόνα 14
Η θεά με τα στάχια. Τοιχογραφία
από το θρησκευτικό κέντρο των
Μυκηνών. 13^{ος} αι. π.Χ. Μουσείο
Ναυπλίου

¹⁹ Vermeule E., (1983): 303

²⁰ Στο ίδιο: 318

Εικόνα 15
Σφραγιστικό δαχτυλίδι με σκηνή
δενδρολατρείας. Χρυσός. Ηράκλειο,
Αρχαιολογικό Μουσείο.

II. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

1. ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ

Γενικά στοιχεία

Η Αρχαϊκή εποχή είναι μια περίοδος της αρχαίας ελληνικής ιστορίας που διαρκεί από το 750 π.Χ. έως το 479 π.Χ. Είναι μια περίοδος μεγάλων κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών. Η οικονομία εξακολουθεί να είναι κυρίως αγροτική, αναπτύσσονται όμως ολοένα και περισσότερο η ναυτιλία, το εμπόριο και η βιοτεχνία λόγω του δεύτερου μεγάλου αποικισμού των Ελλήνων προς τα δυτικά²¹.

Έτσι, ο 7^{ος} αιώνας π.Χ. χαρακτηρίζεται από έντονες ανατολικές και αιγυπτιακές επιδράσεις, οι οποίες αποτυπώνονται στην αγγειογραφία, την μεταλλοτεχνία και τη γλυπτική της περιόδου («ανατολίζουσα περίοδος»). Στη γλυπτική της αρχαϊκής εποχής μπορούμε να διακρίνουμε τρεις κύριες τάσεις: την πρώιμη που σχετίζεται με το δαιδαλικό ρυθμό, την ώριμη, που σχετίζεται με τους κούρους και τις κόρες και την ύστερη, που συνδέεται με την αρχιτεκτονική αξιοποίηση της γλυπτικής. Η αρχαιότερη φάση της αρχαϊκής πλαστικής (δαιδαλική) χαρακτηρίζεται από μετωπικότητα και δυσαναλογία στην απόδοση των μελών του σώματος, βαθμιαία όμως επικρατεί η τάση προς τη φυσιοκρατική απόδοση με τη «λανθάνουσα κίνηση».

Στην κεραμική, ξεχωρίζουν το κορινθιακό και το αττικό εργαστήριο. Τον 7^ο αιώνα, εμφανίζεται στη Κόρινθο ο μελανόμορφος ρυθμός, δηλαδή ο τρόπος διακόσμησης αγγείων με μελανές μορφές και εγχάραξη για την απόδοση των λεπτομερειών, ενώ γύρω στο 525 π.Χ. επινοήθηκε στην Αθήνα ο ερυθρόμορφος ρυθμός στη ζωγραφική των αγγείων, όπου οι μορφές των παραστάσεων διατηρούν το κοκκινωπό χρώμα του πηλού, ενώ το βάθος της παραστασης βάφεται μαύρο²².

Οι καλλιτέχνες λοιπόν των ελληνικών πόλεων κατακτούν σιγά σιγά το μέτρο και τη ρεαλιστική απόδοση της ανθρώπινης μορφής. Την ίδια περίοδο διαμορφώνονται οι δύο βασικοί αρχιτεκτονικοί ρυθμοί, ο

²¹ Κοκκορού-Αλευρά Γ., (1995): 56

²² Στο ίδιο : 105

δωρικός και ο ιωνικός, παγιώνεται η μορφή των περίπτερων ναών και αναπτύσσεται η τέχνη του αρχιτεκτονικού γλυπτού διάκοσμου.

Οι τύραννοι της εποχής προσπάθησαν να εξωραϊσουν την καταπιεστική εξουσία τους χτίζοντας μνημειακούς ναούς και άλλα δημόσια κτίρια, ενώ οι ευγενείς τόνιζαν την υπεροχή τους αναθέτοντας στα ιερά ή στήνοντας στους τάφους τους ως σήματα μαρμάρινα αγάλματα φυσικού και υπερφυσικού μεγέθους ή μαρμάρινες επιτύμβιες στήλες²³.

1.1. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ

Η γυναίκα κατά την Αρχαϊκή περίοδο αρχίζει σιγά σιγά να χάνει τα δικαιώματα που είχε κατά τους προϊστορικούς χρόνους, εξακολουθεί όμως να είναι ελεύθερη, αξιοσέβαστη και με μεγάλο κύρος²⁴.

Κύριος σκοπός της ζωής της εξακολουθεί να είναι η αναπαραγωγή. Ευθύνες της ήταν οι δουλειές του οίκου και η φροντίδα των παιδιών, συμμετείχε όμως και στην καλλιέργεια της γης, εάν προερχόταν από φτωχή οικογένεια. Αντίθετα, η σύζυγος και η κόρη ενός αριστοκράτη, αλλά και οποιουδήποτε άλλου είχε περιουσία, δεν επιτρεπόταν να δουλεύει στα χωράφια, γιατί θεωρούνταν προσβλητικό και υποτιμητικό για τον κύριο του οίκου.

Χαρακτηριστικό της ιδανικής γυναίκας ήταν ένας συνδυασμός ομορφιάς και εξυπνάδας. Έπρεπε να είναι σεμνές και αξιοπρεπείς αλλά και να περιποιούνται την εξωτερική τους εμφάνιση.

1.2. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΑΣΤΙΚΗ

Κόρες - Θεές

Κατά την Αρχαϊκή περίοδο, ο πιο χαρακτηριστικός τύπος γυναικείων γλυπτών ήταν οι Κόρες, όρθιες ή καθιστές, οι οποίες χρησιμοποιούνταν είτε ως επιτύμβια μνημεία, είτε ως αφιερώματα σε ιερά γυναικείων θεοτήτων²⁵. Συνήθως έχουν φυσικό μέγεθος, ενώ συναντούμε και κάποιες με κολοσσιαίες διαστάσεις.

²³ Κοκκορού-Αλευρά Γ., (1995): 57

²⁴ Κατούντα Σ., (2005): 45

²⁵ Boardman J., (2001): 34

Κύριο χαρακτηριστικό των κορών είναι ότι παριστάνονται πάντα ντυμένες. Κατά τον 7^ο αιώνα, κόρες εμφανίζονται ενδεδυμένες με τρόπο που δεν τονίζει ιδιαίτερα το θηλυκό στοιχείο, είναι μετωπικές, αδρανείς και αυστηρά δομημένες γύρω από άξονες. Το περίγραμμα του προσώπου τους είναι τριγωνικό ή τραπεζιόσχημο ενώ η κόμη αποδίδεται σαν άκαμπτη περούκα, επηρεασμένη από αιγυπτιακά αγάλματα, γνωστή με τον όρο «οροφωτή φενάκη».

Κατά τον 6^ο αιώνα, οι κόρες διαφέρουν στο ένδυμα και στη στάση από τις κόρες του 7^{ου} αιώνα π.Χ. Προτιμούν πλέον το λεπτό ιωνικό χιτώνα με μακρὰ μανίκια και το λωξό ιωνικό ιμάτιο, με πλούσιες πτυχώσεις και ζώνη η οποία δημιουργεί αναδίπλωση στη μέση. Το σώμα αποκτά ελαφριά κίνηση, με το ένα πόδι να προβάλεται και το χιτώνα να ανασηκώνεται ως ενδειξη βαδίσματος. Η μακρὰ κόμμωση, η οποία διαμορφώνεται σε πλούσια διακοσμητικά σχήματα αλλά και τα πολλά κοσμήματα με τα οποία είναι στολισμένη, αντικατοπτρίζει μάλλον την εμφάνιση σε δημόσιες εκδηλώσεις. Τα χέρια τους εκτελούσαν συνήθως μια συμβολική κίνηση : είτε κρατούσαν έναν καρπό ή άνθος, είτε ανασήκωναν το φόρεμα, τονίζοντας τη χάρη που έπρεπε να χαρακτηρίζει τη γυναίκα²⁶.

Τέλος, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό κόρων αυτής της εποχής είναι και το «αρχαϊκό μειδίαμα», ένα ελαφρύ δηλαδή χαμόγελο, το οποίο προσέδιδε ζωντάνια αλλά και μια μυστηριώση έκφραση στο άγαλμα και το έκανε πιο οικείο στα ανθρώπινα μέτρα²⁷.

Την ίδια μορφολογία παρουσιάζουν οι γυναικείες μορφές και στα επιτάφια και αναθηματικά αρχιτεκτονικά ανάγλυφα.

²⁶ Λαμπρινουδάκης Β.Κ., (2008): 106

²⁷ Γιαλούρης Ν., (1994):

Εικόνα 16
Η κόρη της Auxerre. Μάλλον
Θεά. Υπάρχουν ίχνη χρώματος.
Ύψ. 0,65μ. Περ. 640- 630 π.Χ.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου.

Εικόνα 17
Η «Πεπλοφόρος». Φοράει
χιτώνα με μανίκια και απο
πάνω πεπλο. Ύψ. 1,17μ.
Περ. 530 π.Χ. Αθήνα,
Μουσείο Ακρόπολης

Εικόνα 18
Κόρη Φρασίκλεια του
Αριστίωνα. Υπάρχουν ίχνη
χρώματος. Ύψ. 2,115μ.
Περ. 550-540 π.Χ. Αθήνα,
Εθνικό Αρχαιολογικό
Μουσείο

Μυθολογικά όντα

Στην αρχαϊκή γλυπτική αλλά και την αρχιτεκτονική γλυπτική, συναντούμε και κάποιες φανταστικές μορφές, τα μυθολογικά όντα. Οι μορφές αυτές είναι δαιμονικά όντα που ενσαρκώνουν τις υπερφυσικές δυνάμεις, οι οποίες εκφοβίζουν τον αρχαϊκό ανθρωπο.²⁸ Τα πιο γνώστά με γυναικεία μορφή είναι οι Σφίγγες και η Μέδουσα.

Οι Σφίγγες απεικονίζονται ως τέρατα με σώμα λιονταριού, μεγάλα δρεπανόσχημα φτερά και γυναικείο κεφάλι ή ως γυναίκα με πέλματα και στήθη λιονταριού, ουρά ερπετου και φτερά πτηνού. Οι Σφίγγες θεωρούνταν δαιμονικά όντα του κάτω κόσμου και αποτροπαϊκές. Η χρήση τους ήταν καθαρά αναθηματική, χρησιμοποιούνταν δηλαδή σε ασφαλισμένους χώρους ως σύμβολα προστασίας. Γι' αυτό τοποθετούνταν πάνω σε επιτάφειες στήλες, για να προστατεύουν απο το κακό και να φυλάνε τον τάφο.

Άλλη μια δαιμονική μορφή στην αρχαϊκή γλυπτική, είναι η Μέδουσα ή Γοργώ. Η Μέδουσα παριστάνεται σαν γυναίκα με λυγισμένα τα πόδια που αποδίδουν τη γρήγορη κίνηση, το τρέξιμο και το πέταγμα²⁹. Το πρόσωπό της είναι τερατόμορφο ενώ αντί για μαλλιά έχει φίδια. Συμφωνα με το μύθο, οποίος αντίκριζε την απαίσια μορφή της απολιθωνόταν απο το φόβο.

²⁸ Κοκκορού-Αλευρά Γ., (1995): 91

²⁹ Στο ίδιο : 92

Εικόνα 19
Αέτωμα της Γοργούς, από τη δυτική πλευρά του ναού της Αρτέμιδος. Ύψ. 3,18μ. Περ. 580 π.Χ. Κέρκυρα, Αρχαιολογικό Μουσείο.

Εικόνα 20
Σφίγγα Ναξίων στους Δελφούς. Ύψ.2,3μ. Περ. 560 π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών.

1.3. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΑ

Την εποχή αυτή, εξελίσσεται και η τέχνη της αγγειογραφίας, με τον μελανόμορφο και τον ερυθρόμορφο ρυθμό να κυριαρχούν. Οι εικόνες των αγγείων διηγούνται γεγονότα και οι μορφές είναι γενικά παρατακτικές. Μέσα από τὰ αγγεία βλέπουμε τις γυναίκες στην καθημερινή τους ζωή, στο γάμο, αλλά και θεότητες και μυθικά όντα.

Οι γυναικείες φιγούρες στα αγγεία αποδίδονται κατά κανόνα ευπρεπώς ενδεδυμένες με χιτώνες με πλούσιες πτυχώσεις και πέπλο και χωρίς ιδιαίτερη έμφαση στα ανατομικά χαρακτηριστικά. Οι μόνες που απεικονίζονται πολλές φορές γυμνές είναι οι εταίρες.

Τα μαλλιά των γυναικών είναι όμορφα χτενισμένα και στολισμένα, όπως και των κορών στη γλυπτική. Παρόλο που οι μορφές

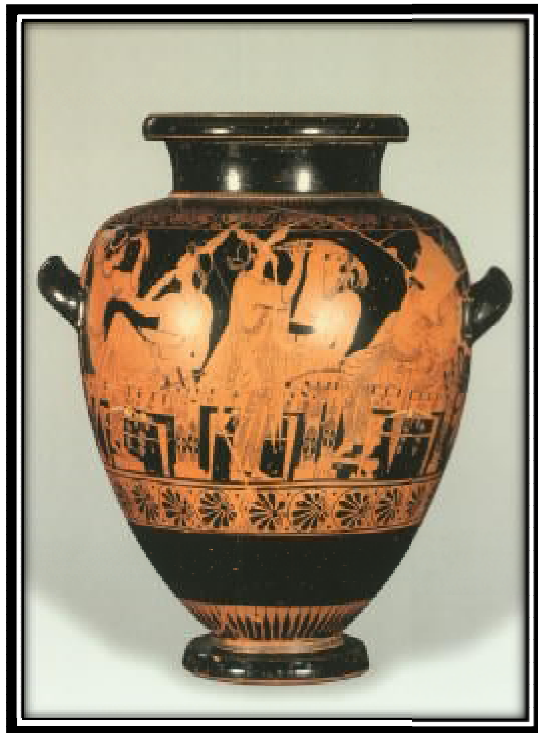
παριστάνονται προφίλ, στο προσωπό τους μπορούμε πολλές φορές να διακρίνουμε το συναίσθημα.

Κατά την Ύστερη Αρχαϊκή περίοδο υπάρχει μεγάλη βελτίωση στην απόδοση των λεπτομερειών, οι οποίες αποδίδονται πλέον με μεγαλύτερη φυσικότητα και λεπτότητα. Το μάτι γίνεται λιγότερο συμμετρικό ενώ οι μαστοί ζωγραφίζονται με περίγραμμα ώστε να φαίνονται πιο πειστικοί. Βελτίωση βλέπουμε και στις πτυχές των ρούχων, οι οποίες άρχισαν να ζωγραφίζονται πιο φυσικές.³⁰

Εικόνα 21
Μελανόμορφος λέβης. Απεικονίζεται
ο γάμος του Πηλέα με τη Θέτιδα. 580
π.Χ. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο.

³⁰ Cook R.M., (1994): 221

Εικόνα 22
Στάμνος του Σμίκρου. Συμπόσιο με
εταίρες και τον ίδιο τον αγγειογράφο.
Περ. 510 π.Χ. Βρυξέλλες, Musees
Royaux d' Art et d' Histoire.

Εικόνα 23
Αμφορέας του ζωγράφου του
Κλεοφράδη. Ο Διόνυσος με
Μαινάδες και Σάτυρους. Περ. 500-
490 π.Χ. Μόναχο, Κρατικές Συλλογές
Αρχαιοτήτων.

Εικόνα 24
Παναθηναϊκός αμφορέας του
ζωγράφου του Νικόξενου.
Απεικονίζεται η θεά Αθηνά να κρατά
στο ένα χέρι την ασπίδα και το δόρι
της και στο άλλο το κράνος. Περ. 500
π.Χ. Βερολίνο, Μουσείο Καλών
Τεχνών.

2. ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Γενικά στοιχεία

Πρόκειται για μια περίοδο η οποία εκτείνεται χρονολογικά από το 479-323 π.Χ.(θάνατος Μ.Αλεξάνδρου) και σηματοδοτείται από σημαντικά πολιτικά γεγονότα. Ο 5^{ος} και 4^{ος} αιώνας π.Χ. είναι η εποχή της ακμής ορισμένων πόλεων-κρατών. Η μετάβαση από την αρχαϊκή στην κλασική εποχή σφραγίστηκε με την απόκρουση του περσικού κινδύνου γύρω στο 480 π.Χ.³¹(ναυμαχία της Σαλαμίνας) και το 479 π.Χ. (μάχη των Πλαταιών). Η Αθήνα και η Σπάρτη γίνονται οι δύο μεγαλύτερες δυνάμεις του ελληνικού κόσμου.

Κατά την Κλασική περίοδο ανθίζουν οι τέχνες, ο πολιτισμός, τα γράμματα, η φιλοσοφία. Η ελληνική τέχνη φτάνει στο απόγειο της εξέλιξής της στη διάρκεια της ακμής της Αθηναϊκής δημοκρατίας. Μέσα από την τέχνη, αποτυπώνεται η στροφή προς τον ελεύθερο άνθρωπο αλλά και η σχέση με τη θρησκεία της εποχής, που δεν ήταν άλλη από το Δωδεκάθεο.

Οι μορφές πλέον χαρακτηρίζονται από μεγαλοπρέπεια και αυστηρότητα. Οι καλλιτέχνες έχουν πια αποκτήσει απόλυτη συναίσθηση της δύναμης και της επιδεξιότητάς τους και αρχίζουν να μελετούν την ανατομία των μυών και των οστών, έτσι ώστε να δημιουργήσουν μια πειστική εικόνα της ανθρώπινης μορφής που να είναι ορατή ακόμα και κάτω από το κυμάτισμα των πτυχών.

2.1. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Στην αρχαία Ελλάδα και ειδικότερα στην Κλασική Αθήνα η γυναίκα χάνει εντελώς τα λίγα προνόμια που είχε. Οι γυναίκες ήταν περιθωριοποιημένες κοινωνικά και καταπιεσμένες. Η ανδροκρατούμενη Αθήνα τις αντιμετωπίζει με υπεροψία, τους στερεί την ελευθερία τους και τους κλείνει στο γυναικωνίτη³² όπου περνούν το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας τους πλέκοντας ή υφαίνοντας στον αργαλειό. Βρίσκονται πάντα υπό την επίβλεψη και την κηδεμονία του πατέρα ή του συζύγου. Ο μόνος λόγος που μια γυναίκα μπορούσε να κυκλοφορεί πιο ελεύθερα

³¹ Κοκκορού-Αλευρά Γ., (1995): 169

³² Κατούντα Σ., (2005): 58

μεταξύ των ανδρών, ήταν εάν προερχόταν από κατώτερη τάξη και έπρεπε «να πάει στην αγορά να πουλήσει κάποια προϊόντα ώστε να εξασφαλίσει τα προς το ζην».³³

Μια αξιοπρεπής Αθηναία δεν έπρεπε να δίνει ποτέ αφορμή για σχόλια. Έπρεπε να ντύνεται σεμνά, να περνά απαρατήρητη και να μη μιλά εάν δεν της δινόταν ο λόγος. Η θέση της ήταν στο σπίτι, όπου ασχολούνταν με το νοικοκυριό και το μέγλωμα των παιδιών της. Μοναδικός λόγος για τη συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή, ήταν για να πάρουν μέρος σε θρησκευτικές εορτές. Οι μόνες που μπορούσαν να παρεβρεθούν σε συμπόσια ήταν οι σκλάβες, οι οποίες περιποιούνταν τους καλεσμένους του κυρίου τους ή οι εταίρες.

Άντρες και γυναίκες, βρίσκονται σε μια διαρκή και έντονη ρήξη κατά την περίοδο των κλασικών χρόνων, ενώ η γνώμη που είχαν οι ίδιοι για τις γυναίκες, γίνεται αντιληπτή μέσα από την τραγωδία.³⁴ Για παράδειγμα, σε ένα από τα έργα του Ευριπίδη, ο Ιππόλυτος, εκφράζει την πικρία του που ο θεός έπλασε τη γυναίκα: «τούτω δε δήλον ως γυνή κακόν μέγα».³⁵ Με τα λόγια του αυτά, περιγράφει το γυναικείο φύλο. Στην πραγματικότητα, δεν αρνείται αξιοκρατικά τη γυναίκα, αλλά, πρόκειται καθαρά, για μια ομολογία προσωπικής κατωτερότητας.³⁶ Κι όπως παρακάτω σημειώνει:

*«Την έξυπνη δεν την στεργώ και μακάρι καμιά να μην βρεθεί στο σπιτικό μου πιο μυαλομένη από όσο πρέπει».*³⁷

Εντελώς αντίθετη ήταν η ζωή των γυναικών στη Σπάρτη της Κλασικής εποχής. Οι Σπαρτιάτισσες δεν ζούσαν απομονωμένες στα σπίτια τους, αλλά ήταν ελεύθερες και θεωρούνταν ισότιμα μέλη της κοινωνίας. Η μόρφωσή τους ήταν ίδια με των ανδρών. Μπορούσαν να κυκλοφορούν ελεύθερες και να παίρνουν δημόσια το λόγο. Φορούσαν κοντούς χιτώνες και γυμνάζονταν όπως οι άνδρες, γυμνές. Γι'αυτό και ήταν φημισμένες για την ομορφιά τους και τα καλλίγραμμα γυμνασμένα κορμιά τους³⁸.

³³ Στο ίδιο : 68

³⁴ Στο ίδιο : 216

³⁵ Ευριπίδου Ιππόλυτος, στίχος 627,σελίδα 88

³⁶ Δεληκωστόπουλος Στ., (2007): 279

³⁷ Ευριπίδου Ιππόλυτος, στίχος 640-641,σελίδα 89

³⁸ Στο ίδιο : 122

2.2. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΑΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Από τα πρώτα κιόλας χρόνια της Κλασικής περιόδου, βλέπουμε τις μορφές να έχουν χάσει το αρχαϊκό μειδίαμα και να έχουν αποκτήσει μια πιο σοβαρή και αυστηρή έκφραση. Στα γυναικεία αγάλματα προβάλλει ο δωρικός πέπλος και η ανάδειξη της κίνησης του σώματος γίνεται με τον περιορισμό των πτυχών του. Τα κεφάλια με τη στάση και τις εκφράσεις τους αποδίδουν το ήθος και την ευγένεια. Τα μαλλιά τους χωρίζονται στη μέση και χτενίζονται προς τα πίσω, ενώ πολλές φορές δένονται με μια ταινία ή μαζεύονται σε ένα κάλυμμα.³⁹

Μέσα από τη σμίλη των γλυπτών κι από το χρωστήρα των ζωγράφων, οι γυναίκες της Κλασικής Εποχής παρουσιάζονται με διαφορετικά πρόσωπα· από τη μια, τα απλά και αξιοπρεπή πρόσωπα που στολίζουν τις επιτύμβιες στήλες, και από την άλλη οι ασύγκριτες καλλονές των αγαλμάτων. Δεν είναι τυχαίο, που οι καλλιτέχνες της αρχαιότητας διάλεγαν για μοντέλα τους τις ωραιότερες γυναίκες. Πρόκειται λοιπόν, για πλάσματα με λεπτό καλοσχηματισμένο παράστημα, αντάξιες μητέρες μια φυλής σπουδαίων αθλητών.⁴⁰

Όσο προχωράμε στην Κλασική εποχή, οι μορφές γίνονται ακόμη πιο φυσικές και αντιπροσωπεύουν πιο προσωπικές και ατομικές αξίες, όπως τη χάρη. Οι πτυχώσεις του ενδύματος χρησιμοποιούνται πλέον ως διακοσμητικό εργαλείο και οι καμπύλες του γυναικείου σώματος προβάλλονται κάτω από το λεπτό ένδυμα.⁴¹ Η μόνη που απεικονίζεται γυμνή είναι η θεά Αφροδίτη.

Βλέπουμε πλέον τις μορφές αυτής της περιόδου να έχουν φτάσει στην τελειότερη απόδοσή τους, εκφράζοντας την ισορροπημένη κίνηση και το ήθος με έναν πιο ήρεμο και σιγουρο τρόπο από τα παλαιότερα έργα.⁴² Η κίνηση γίνεται εντονότερη και οι μορφές εκφράζουν συναίσθημα, τρυφερότητα και πάθος, κάτι που παρατηρούμε, εκτός από τα αγάλματα και στα αναθηματικά αλλά και στα επιτύμβια ανάγλυφα.

Τέλος, πολλά είναι τα μνημεία που μας δίνουν μαρτυρίες για γυναίκες που συμμετείχαν σε θρησκευτικές τελετές ως ιέρειες· όπως ένα τμήμα της ζωφόρου του Παρθενώνα (440-432 π.Χ.), που αναπαριστά την κορύφωση της πομπής των Παναθηναίων προς τιμήν της θεάς Αθηνάς, με γυναίκες να κουβαλούν διάφορα αντικείμενα και με τα πόδια να ακολουθούν τους άντρες ιππείς που οδηγούσαν τους ταύρους που θα θυσιάζονταν.

³⁹ Boardman J., (2002): 35

⁴⁰ Καρζής Θ., (1987): 176-177

⁴¹ Στο ίδιο : 118-119

⁴² Λαμπρινουδάκης Β.Κ., (2008): 117

Εικόνα 25
Βόρεια Ζωφόρος Παρθενώνα, λίθος II.
Πομπή προς τιμήν της θεάς Αθηνάς.
443-438 π.Χ. Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης.

Εικόνα 26
Η «Σκεπτόμενη Αθηνά». Ανάγλυφο
από την Ακρόπολη. Περ. 470 π.Χ.
Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης.

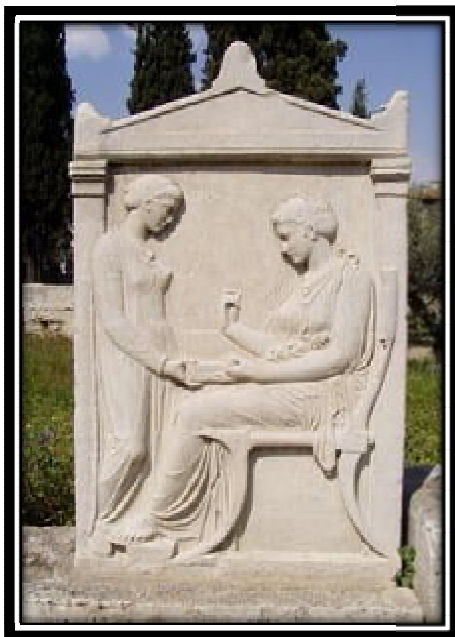
Εικόνα 27
Αντίγραφο της Ειρήνης με τον
Πλούτο, του Κηφισόδοτου.
Περ. 370 π.Χ. Μόναχο,
Γλυπτοθήκη

Εικόνα 28
Κνίδια Αφροδίτη του Πραξιτέλη.
Ύψ. 2,05. Περ. 350 π.Χ. Μουσείο
Βατικανού

Εικόνα 29
Καρυάτιδα από το Ερέχθειο.
Ύψ. 2,30μ. Περ. 409-408 π.Χ.
Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης

Εικόνα 30
Επιτύμβια στήλη της Ηγησώς.
Περ. 400-410 π.Χ. Αθήνα, Εθνικό
Αρχαιολογικό Μουσείο.

2.3. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στην αγγειογραφία της Κλασικής περιόδου, το χρώμα χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο. Οι παραστάσεις που ζωγραφίζονται πάνω στα αγγεία αποτελούν σκηνές μυθικές και σκηνές από τη ζωή και τις ασχολίες των γυναικών, με ειδυλλιακό πολλές φορές χαρακτήρα.⁴³ Οι μορφές έχουν μεγαλύτερη ενότητα και επιτυγχάνεται η τρίτη διάσταση με τη στάση τριών τετάρτων ή με τις μορφές να προβάλλονται με ανάγλυφο έξω από την επιφάνεια του αγγείου. Τη θέση των αγαλματικών ήρεμων μορφών παίρνουν τώρα μορφές που κινούνται και αισθάνονται. Οι οφθαλμοί σχεδιάζονται κατά τομήν, όταν το πρόσωπο είναι κατά τομήν ενώ τα σώματα έχουν αποκτήσει μεγαλύτερη πλαστικότητα με καμπύλες γραμμές. Οι πτυχές των ρούχων αποδίδουν τον τρόπο με τον οποίο το ύφασμα τραβιέται ή πέφτει πάνω στο σώμα.

Σε πολλά αγγεία βλέπουμε σκηνές από την καθημερινή ζωή των γυναικών στο γυναικωνίτη. Εκεί οι γυναίκες μπορεί να παίζουν μουσική, να ασχολούνται με τα παιδιά ή να κάνουν άλλες οικιακές δραστηριότητες.⁴⁴ Σε άλλα πάλι αγγεία βλέπουμε σκηνές με γυναίκες που ετοιμάζονται για γάμο και ντύνονται και στολίζονται με κοσμήματα. Οι εταίρες απεικονίζονται συνήθως γυμνές ή περιβάλλονται από άντρες. Ακόμη, βλέπουμε σκηνές τελετών, όπου γυναίκες κρατούν προσφορές για τη θεότητα ή μαινάδες να χορεύουν προς τιμήν του θεού Διονύσου.

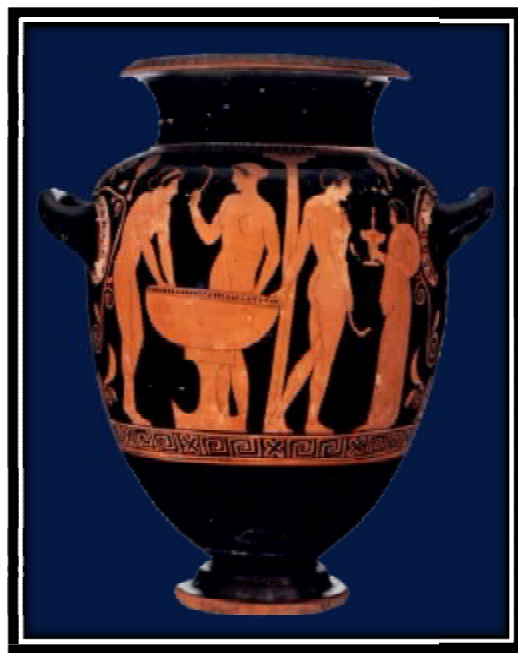
Εικόνα 31
Ερυθρόμορφο επίνητρο από
τον ζωγράφο της Ερέτριας.
Προετοιμασία για γάμο.
Γυναίκες καλωπίζονται. 5^{ος} αι.
π.Χ. Αθήνα, Εθνικό
Αρχαιολογικό Μουσείο.

⁴³ Κοκκορού-Αλευρά Γ., (1995): 197

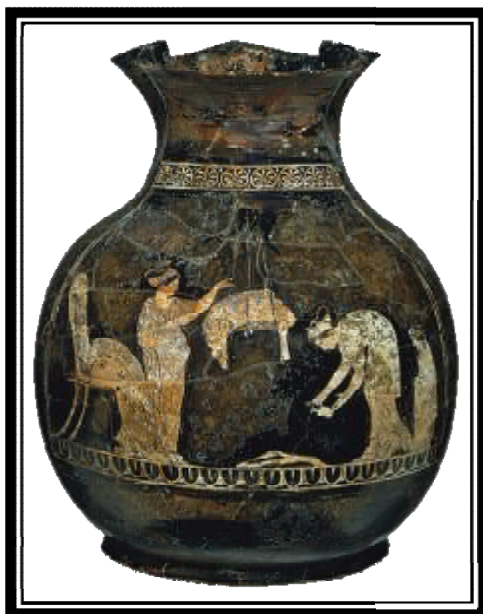
⁴⁴ Boardman J., (1995): 235-236

Εικόνα 32
Στάμνος του ζωγράφου του Σικάγου. Απεικονίζεται σκηνή τραγουδιού και χορού από μια γυναίκα και δύο άντρες προς το είδωλο του Διόνυσου. 450 π.Χ. Βοστώνη, Μουσείο Καλών Τεχνών.

Εικόνα 33
Στάμνος του ζωγράφου του Πολύγνωτου. Απεικονίζονται γυναίκες αθλητριες που πλένονται. Περ. 440-430 π.Χ. Βοστώνη, Μουσείο Καλών Τεχνών.

Εικόνα 34
Οινοχόη του ζωγράφου του Μειδίου. Απεικονίζονται γυναίκες στην καθημερινή τους ζωή, που αρωματίζουν ιματισμό. Περ. 410-420 π.Χ. Ν.Υόρκη, MET.

Εικόνα 35
Λευκή λύκηθος του ζωγράφου του Αχιλλέα. Μούσα που παίζει λύρα. Περ. 440 π.Χ. Μόναχο, Staatliche Antikensam.

3. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Γενικά στοιχεία

Η Ελληνιστική περίοδος εκτείνεται από το 323 π.Χ (θάνατος Μ.Αλεξάνδρου) έως το 31 π.Χ. (ναυμαχία του Ακτίου). Μετά το θάνατο του Μ.Αλεξάνδρου οι Διάδοχοί του συγκρούονται προσπαθώντας ο καθένας να επιβληθεί στους υπόλοιπους. Κατά την περίοδο αυτή, η πόλη- κράτος έχασε τη δύναμή της και ενισχύθηκε η εξουσία της μοναρχίας.

Οι Διάδοχοι δημιούργησαν πόλεις στις οποίες συγκεντρώθηκαν τα γράμματα και οι τέχνες. Η ανάπτυξή τους στηρίχθηκε στην ελληνική γλώσσα, με τη μορφή της «Κοινής» και τη διαδεδομένη χρήση του νομίσματος.⁴⁵ Για να προβάλουν τον εαυτό τους και τον ελληνικό πολιτισμό, οι βασιλείς και οι ηγεμόνες αναδείχτηκαν σε προστάτες του πνευματικού και καλλιτεχνικού κόσμου και περιβάλλονταν από τη σχετική «αυλή».⁴⁶

Με την πρόοδο των επιστημών και την ανάπτυξη της τεχνολογίας, ανατρέπονται και οι θρησκευτικές αντιλήψεις. Η Ελληνιστική εποχή, με τους αυξημένους φόβους και τις μεγάλες ευκαιρίες, ευνοούσε τις μυστηριακές λατρείες, τις οποίες τα ευρύτερα λαϊκά στρώματα τις βλέπουν ως μέσο σωτηρίας, που κατά κάποιον τρόπο καταλαγιάζουν τους φόβους και ενισχύουν τις ελπίδες για ευδαιμονία, αν όχι σε τούτη, τουλάχιστο στη μεταθανάτια ζωή.⁴⁷ Οι μορφωμένοι με τις φιλοσοφικές τους αναζητήσεις ανακαλύπτουν έναν κόσμο γεμάτο νόημα, συνέπεια και τάξη.

Όλο το κλίμα της εποχής αντικατοπτρίζεται στην τέχνη και στην αρχιτεκτονική της περιόδου, η οποία στρέφεται στην καθημερινή ζωή και την ατομικότητα του ανθρώπου με στοιχεία άλλοτε παιχνιδιάρικα-ειδυλλιακά και άλλοτε δραματικά.⁴⁸ Οι καλλιτέχνες στρέφονται στο ρεαλισμό και επιλέγουν θέματα που τις προηγούμενες περιόδους είχαν μείνει στο περιθώριο.

⁴⁵ Κοκκορού- Αλευρά Γ., (1995): 266

⁴⁶ Βοκοτοπούλου Ι., (1997): 35

⁴⁷ Κοκκορού- Αλευρά Γ., (1995): 267

⁴⁸ Στο ίδιο: 270

3.1. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Κατά την Ελληνιστική περίοδο η θέση της γυναίκας βελτιώνεται αισθητά και αποδεσμεύεται από το συντηρητισμό των κλασικών χρόνων. Η κοινωνική της θέση εξαρτιόταν από την εθνικότητά της. Ήταν πλέον ανεξάρτητη από τον άνδρα- κηδεμόνα και μπορούσε να χειρίζεται μόνη τις νομικές και οικονομικές της υποθέσεις.

Ο ρόλος τους δεν περιοριζόταν αποκλειστικά στις ευθύνες του σπιτιού, της αναπαραγωγής και της ανατροφής των παιδιών. Λάμβαναν μέρος στην κοινωνική ζωή, την κληρονομιά, την διοίκηση και μπορούσαν ακόμη και να εργάζονται. Πολλές φορές γυναίκες τιμώνταν με δημόσια αξιώματα, συνήθως βασίλισσες και ιέρειες ή γυναίκες που άνηκαν σε υψηλή κοινωνική τάξη.

Τέλος, απέκτησαν δικαίωμα στην μόρφωση και στην εκπαίδευση γενικότερα, γι' αυτό και την εποχή αυτή γεννιούνται πολλές ποιήτριες και καλλιτέχνιδες.

3.2. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΠΛΑΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Τα γλυπτά της Ελληνιστικής εποχής δεν έχουν πλέον μόνο θρησκευτικό χαρακτήρα αλλά και κοσμικό. Εκτός από τα ιερά και τους τάφους, διακοσμούν πλέον και δημόσιους και ιδιωτικούς χώρους.⁴⁹

Στα αγάλματα των γυναικών παρατηρούμε αλλαγή όχι μόνο στη στάση αλλά και στα πρόσωπα. Πλέον αποτυπώνεται η στιγμιαία αφοσίωση σε μία ενέργεια, η ηρεμία ή το πάθος. Ο χαρακτήρας τους είναι αισθησιακός, θεατρικός, πομπώδης, κενός ή ψυχρός.⁵⁰ Οι μορφές ξεχωρίζουν για την απαλή, αισθησιακή απόδοση της σάρκας και γενικά για το γήινο χαρακτήρα τους.

Οι πτυχές των ενδυμάτων αποδίδονται με περισσότερο γλυπτικό βάθος κάνοντας το σώμα να διαγράφεται από μέσα και συστρέφονται χωρίς να ανταποκρίνονται στη δομή του σώματος, δημιουργώντας ένταση. Όπως και στο άγαλμα της Νίκης της Σαμοθράκης όπου οι πτυχές του ιματίου της είναι ανήσυχες και βαθιές, ενώ το σώμα που περιστρέφεται κάνει τη μορφή πραγματικά τρισδιάστατη.

Βλέπουμε λοιπόν τα αγάλματα να απλώνονται στο χώρο ενώ δημιουργούνται και πολλά συμπλέγματα όπως αυτό της Αφροδίτης, του

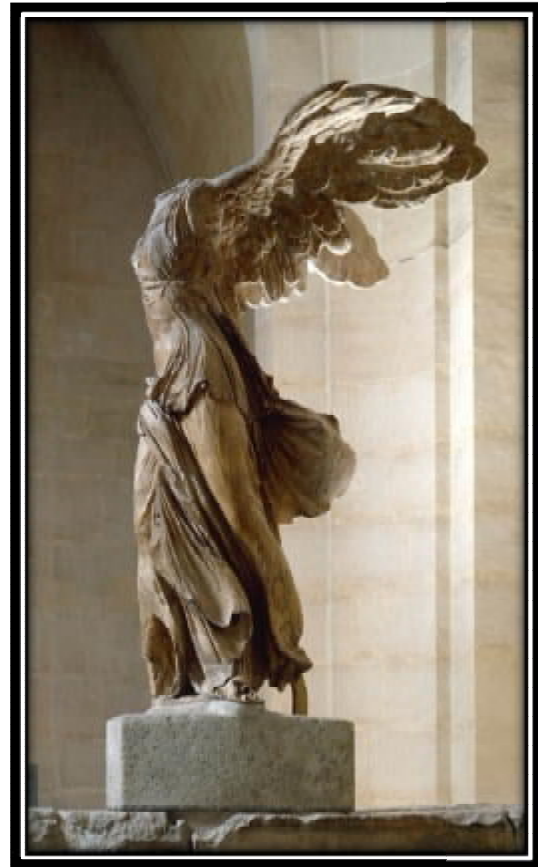
⁴⁹ Λαμπρινουδάκης Β.Κ., (2008): 126

⁵⁰ Κοκκορού- Αλευρά Γ., (1995): 270

Έρωτα και του Πάνα. Στο σύμπλεγμα αυτό η θεά της ομορφιάς αποδίδεται ολόγυμνη με καλοχτενισμένα μαλλιά. Το λυγισμένο πόδι δίνει χάρη στη στάση της, ενώ με το χέρι που κρύβει το ηβικό τρίγωνο προσπαθεί να το προστατέψει από την επίθεση του ερωτύλου Πάνα.

Εικόνα 36
Η Αφροδίτη της Μήλου. Ύψ.
2,02μ. Περ. 150- 140 π.Χ.
Παρίσι, Λούβρο.

Εικόνα 37
Η Νίκη της Σαμοθράκης. Ύψ.
3,28μ. Περ. 190 π.Χ. Παρίσι,
Λούβρο.

Εικόνα 39
Σύμπλεγμα Αφροδίτης, Έρωτα
και Πάνα. Ύψ. 1,55μ. Περ. 100 π.Χ.
Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό
Μουσείο.

Εικόνα 40
Τύχη Αντιόχειας. Αντίγραφο χάλκινου έργου
του Ευτυχίδη, μαθητή του Λύσιππου. Περ.
290 π.Χ. Ρώμη, Μουσείο Βατικανού.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η γυναίκεία πραγματικότητα ξεδιπλώνεται μέσα από την τέχνη της αρχαιότητας. Βλέπουμε ότι η θέση και ο ρόλος της στο κοινωνικό σύνολο ποίκιλε ανάλογα με την εποχή, τον τόπο αλλά και την κοινωνική τάξη από την οποία προερχόταν. Τα ειδώλια της προϊστορικής εποχής μαρτυρούν μια μητριαρχική κοινωνία στην οποία ότι η γυναίκα είχε κυρίαρχη θέση. Με το πέρασμα όμως των αιώνων η γυναίκα φαίνεται να χάνει σταδιακά τα δικαιώματά της και να κλείνεται στο γυναικωνίτη, κάτι που παρατηρούμε κυρίως στην αγγειογραφία της Αρχαϊκής και Κλασικής περιόδου.

Οι γυναικείες μορφές στα αγγεία και τα γλυπτά αποδίδονται κατά κανόνα ευπρεπώς ενδεδυμένες, χωρίς ιδιαίτερη έμφαση στα ανατομικά χαρακτηριστικά. Εξάιρεση αποτελούν οι απεικονίσεις εταίρων, κυρίως στην αγγειογραφία, οι οποίες συχνά εμφανίζονται γυμνές. Κατά την Ελληνιστική εποχή παρατηρείται μεγαλύτερη ελευθερία στα δικαιώματα των γυναικών, οι οποίες ανεξαρτητοποιούνται πλέον από τον άνδρα. Η ελευθερία αυτή, απεικονίζεται και στην τέχνη, όπου οι μορφές είναι πλέον πιο αέρινες και πιο γήινες.

Συνοψίζοντας λοιπόν, συμπεραίνουμε ότι η γυναίκα, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, κατέχει σημαντική θέση στην κοινωνική δομή. Αυτό αποτυπώνεται στις μέρες μας μέσα από την προβολή της στα μουσεία της Ελλάδας. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί το Αθανασάκειο αρχαιολογικό μουσείο Βόλου που περιέχει στις αίθουσές του αρκετά γυναικεία ειδώλια και αγάλματα της προϊστορικής και ιστορικής περιόδου. Μέσα από την περιήγηση στις αίθουσες του μουσείου δημιουργήσαμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για να τονιστεί η θέση και σημασία της γυναίκας στην αρχαιότητα καθώς και τα μηνύματα που φέρει από το παρελθόν στο σήμερα.

***ΙΙΙ. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΑΓΑΛΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΛΙΩΝ
ΣΤΟ ΑΘΑΝΑΣΑΚΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ.***

1. Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο

Το Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο στο Βόλο αποτελεί το παλαιότερο και μέχρι πρόσφατα, το κεντρικό αρχαιολογικό μουσείο της Θεσσαλίας.

Σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Α. Αγγελίδη, ενώ η επίβλεψη της κατασκευής του ανατέθηκε στον αρχιτέκτονα Ι. Π. Σκούταρη. Το κτίριο στηρίζεται πάνω σε ένα ψηλό πόδιο και ακολουθεί μορφολογικά τα χαρακτηριστικά των κτιρίων του νεοκλασικού ρυθμού, έχοντας πύσσημη κάτοψη με έξι αίθουσες. Η κύρια είσοδος του βλέπει προς τη θάλασσα και βρίσκεται στο βάθος ενός επιβλητικού προπύλου με δύο μεγάλους μαρμάρινους ιωνικούς κίονες. Η θέση του προπύλου τονίζεται ακόμη περισσότερο με την ύπαρξη μιας φαρδιάς μαρμάρινης κλίμακας, που οδηγεί στο επίπεδο της εισόδου. Η ανέγερση του μουσείου ολοκληρώθηκε το έτος 1909 σε οικόπεδο της περιοχής του ποταμού Αναύρου, στο ανατολικό παραλιακό μέτωπο του Βόλου. Η αγορά του οικοπέδου και η χρηματοδότηση της κατασκευής του οφείλεται στον πορταρίτη έμπορο Αλέξιο Αθανασάκη.

Το 1975 χωρίστηκε σε δύο αίθουσες. Στη μια περιλαμβάνει τα εκθέματα της Νεολιθικής εποχής και στην άλλη τα ταφικά μνημεία, που είναι γνωστά από λιγοστές ανασκαφικές μαρτυρίες.

2.Στη Νέα πτέρυγα του Μουσείου - Κατασκευάστηκε το 2004

Πήλινα γραπτά γυναικεία ειδώλια τύπου «Ψ» και «Φ».
Γυναικεία κτερίσματα από θολωτούς τάφους
στην περιοχή της λίμνης Κάρλας (Βοιβηίς).

2.1. ΝΕΟΛΙΘΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΜΒΟΛΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥΣ

2.1.1. Παλαιολιθική Εποχή

ΑΙΘΟΥΣΑ 4

Οι άνθρωποι ήδη από την Παλαιολιθική Εποχή κατασκεύαζαν ειδώλια, κοσμήματα, ζωγράφιζαν τις παρειές των σπηλαίων, έθαβαν τους νεκρούς τους και έβαφαν τα κρανία των νεκρών τους με κόκκινη ώχρα. Με το πέρασμα στη νεολιθική οικονομία, οι νεολιθικοί γεωργοκτηνοτρόφοι σε όλη την Ευρώπη οργάνωσαν σιγά σιγά νέες κοινωνικές και ιδεολογικές συμπεριφορές που προκύπτουν από τη σχέση ανθρώπου και φύσης. Επειδή τα στοιχεία του υλικού πολιτισμού που έχουν τα μουσεία στη διάθεσή τους δεν είναι αρκετά, δεν μπορούμε να διατυπώσουμε συγκεκριμένα συμπεράσματα για τις ιδεολογικές

συμπεριφορές των νεολιθικών ανθρώπων, μπορούμε όμως να τις ανιχνεύσουμε.

Οι νεολιθικοί γεωργοί συνέλαβαν τις έννοιες της γονιμότητας, της περιοδικότητας, της αναπαραγωγής, της διανομής και της αποθήκευσης. Ως κτηνοτρόφοι αντιλήφθηκαν την εξημέρωση των ζώων, τη γονιμότητά τους, την οποία παρακολουθούσαν και οργάνωναν.

Οι συμβολικές αναπαραστάσεις των νεολιθικών κοινοτήτων της Θεσσαλίας που ήρθαν στο φως από τις ανασκαφές των οικισμών δηλώνουν ότι οι άνθρωποι απεικόνισαν τις δυνάμεις που ήταν σημαντικές για την επιβίωση της κοινότητας και της κοινωνικής συνοχής.

Ειδώλια και ομοιώματα κυρίως από πηλό, πέτρα, μέταλλο και κόκαλο αναπαριστούν με ποικίλους τρόπους την ανθρώπινη μορφή και κυρίως τη γυναίκα, διάφορα ζώα, κτίρια και αντικείμενα καθημερινής χρήση.

Μια κατηγορία αντικειμένων που μας δίνουν σημαντικές πληροφορίες για να κατανοήσουμε τους νεολιθικούς ανθρώπους, το πώς αντιλήφθηκαν τον κόσμο τους και δόμησαν τις σχέσεις τους είναι τα ειδώλια.

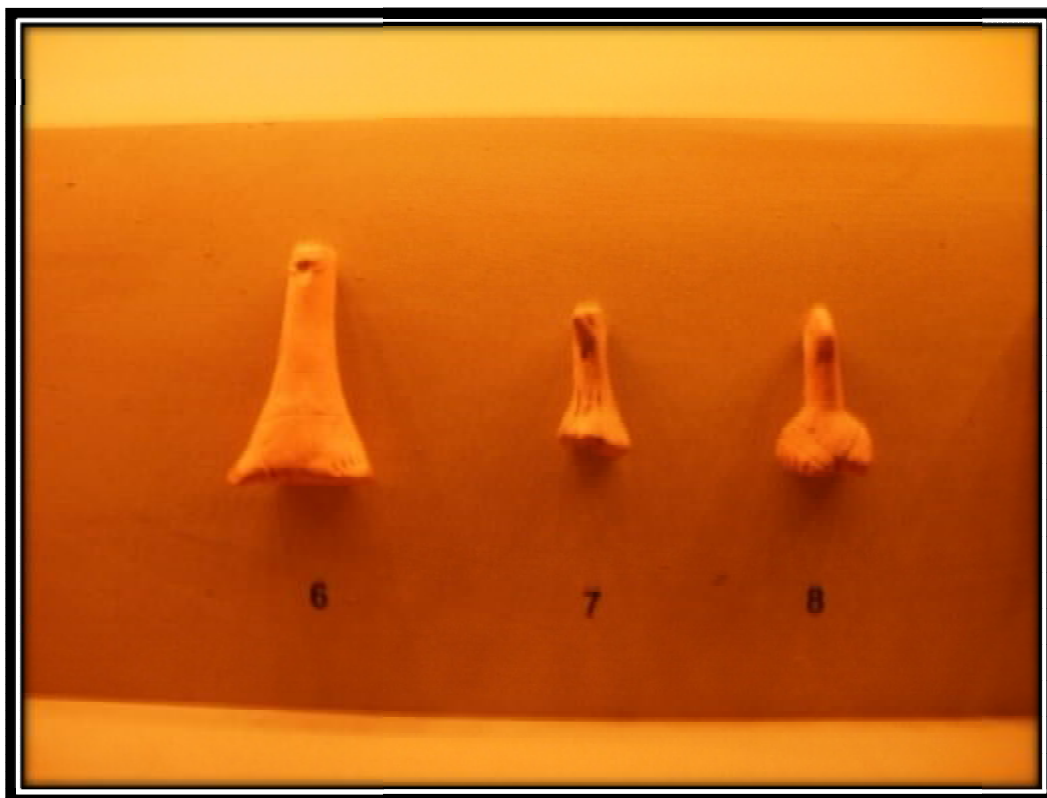
Πρόκειται για ομοιώματα που αναπαριστούν σχηματικά ανθρώπινες μορφές, ζώα, καρπούς, σπίτια, αποθηκευτικούς χώρους, φούρνους, έπιπλα, εργαλεία και σκεύη. Ήδη από την Παλαιολιθική εποχή οι άνθρωποι κατασκεύαζαν πλαστικές μορφές ανθρώπων και ζώων.

Για την κατασκευή αυτών των αναπαραστάσεων οι νεολιθικοί γεωργοκτηνοτρόφοι, γυναίκες, άντρες και παιδιά χρησιμοποίησαν διάφορα υλικά, όπως πηλό, πέτρα, κόκαλο, όστρεο και ξύλο.

Η ανεξάντλητη ποικιλομορφία των νεολιθικών ειδωλίων – ομοιωμάτων καταδεικνύει τη μεγάλη ανάγκη των νεολιθικών ανθρώπων για έκφραση. Αγαπημένο τους θέμα αποτελεί η ανθρώπινη μορφή στις πιο οικείες της εκδοχές, που την επεξεργάστηκαν γνωστικά και συγκινησιακά, την ερεύνησαν και να ερευνούσαν τον εαυτό τους.

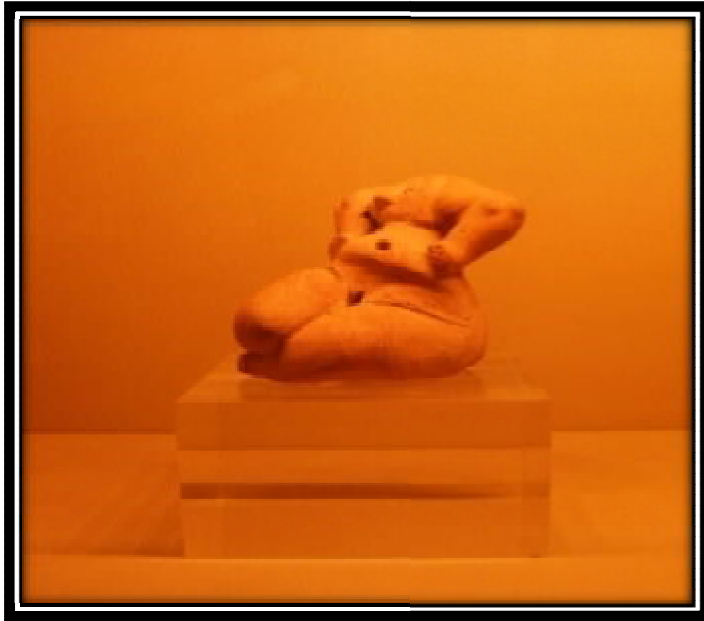
Σε μερικές περιπτώσεις αναπαριστώνται μορφές που κρατούν μωρό ή κάποιο αντικείμενο, που κάνουν κάποια δραστηριότητα. Κάποιες μορφές είναι διπλές ή πολλαπλές, εναγκαλισμένες ή παρουσιάζουν κάποια σωματική δυσλειτουργία. Συχνά δηλώνεται η κόμμωση και πιο σπάνια τα κοσμήματα και η ενδυμασία μια και όλα σχεδόν τα ειδώλια παριστάνονταν γυμνά.

Παρατηρείται ότι οι νεολιθικοί ειδωλοπλάστες αποδίδουν με μεγάλη ποικιλία τα χαρακτηριστικά των μορφών, τη στάση και τις χειρονομίες τους. Βρέθηκαν σε οικισμούς της Θεσσαλίας και χρονολογούνται στην Αρχαιότερη και Μέση Νεολιθική περίοδο (6500 – 5300 π. Χ.).

Σχηματοποιημένα γυναικεία ειδώλια από πηλό με τονισμένα τα ανατομικά χαρακτηριστικά της αναπαραγωγής. Σε μερικά δηλώνεται η κόμμωση, η ενδυμασία και τα κοσμήματα της μορφής. Βρέθηκαν σε οικισμούς της Θεσσαλίας. Αρχαιότερη και Μέση Νεολιθική περίοδο (6500 – 5300 π. Χ.). Θέση 19.

Ανθρωπόμορφα ειδώλια από πηλό. Θέση 22.

Γυναικεία ειδώλια από πηλό. Βρέθηκαν σε οικισμούς της Θεσσαλίας και χρονολογούνται στην Αρχαιότερη και Μέση Νεολιθική περίοδο (6500 – 5300 π. Χ.). Οι μορφές χαρακτηρίζονται από μια μεγάλη ποικιλία στην απόδοσή τους, στη στάση και στις χειρονομίες τους.

Τα περισσότερα νεολιθικά ειδώλια της Θεσσαλίας και του Αιγαϊακού χώρου γενικότερα παριστάνουν γυναίκες με τονισμένα τα ανατομικά χαρακτηριστικά της αναπαραγωγής. Οι νεολιθικοί άνθρωποι έδιναν έμφαση στη γονιμική διάσταση της γυναίκας μέσα από τη στάση και τις συγκεκριμένες χειρονομίες των μορφών και αποδίδοντας υπερτροφικά το γυναικείο σώμα (γλουτούς, κοιλιά, μαστούς).

Γυναικεία ειδώλια βρέθηκαν σε όλους τους νεολιθικούς οικισμούς της Θεσσαλίας, μέσα και έξω από τα σπίτια, αποθηκευτικούς χώρους, σε φούρνους, μαζί με κοσμήματα, με εργαλεία άλεσης και ύφανσης.

Το γεγονός ότι τα γυναικεία ειδώλια σχετίζονται με όλους τους χώρους των οικοτεχνικών δραστηριοτήτων υποδηλώνει τον ενεργό ρόλο της γυναίκας στη διαχείριση του σπιτιού, αλλά και τη συμβολή της σε σημαντικούς τομείς της παραγωγής.

Ο τονισμός της γυναικείας φύσης στο συμβολικό σύστημα αξιών των νεολιθικών ανθρώπων αντανakλά την αναγνώριση της δύναμης της γυναίκας, η οποία συνέβαλε ενεργά στην επιβίωση της κοινότητας και στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.

Στις νεολιθικές κοινότητες η γυναίκα αποτελούσε το αρχέτυπο, στο οποίο εμπεριέχονταν συμβολικά πολλές μεταφυσικές δυνάμεις που προστάτευαν τη γεωργία και την εξασφάλιση της ευημερίας του νεολιθικού νοικοκυριού και της κοινότητας.

2.1.2. ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΩΛΙΩΝ

Επειδή οι γυναικείες μορφές αναπαρίστανται περισσότερο, κάποιοι ερευνητές θεώρησαν ότι απεικόνιζαν θεότητες που είχαν σχέση με τη γονιμότητα, άλλοι τα ερμήνευσαν ως παιχνίδια ή ως φυλαχτά ή κοσμήματα και άλλοι τα θεώρησαν ως αντικείμενα με πολλές χρήσεις και λειτουργίες ανάλογα με τον τρόπο εύρεσής τους ή εντάσσονται από πολλούς αρχαιολόγους στη διαδικασία επικοινωνίας των νεολιθικών ανθρώπων με τη λογική της ανταλλαγής μηνυμάτων και γνώσεων. Το θέμα της ερμηνείας των γυναικείων ομοιωμάτων παραμένει ανοιχτό.

Παρόλα αυτά, στα ειδώλια είμαστε σε θέση να διακρίνουμε μια βαθιά γνώση και αγάπη για τη ζωή διατυπώνοντας με τα απλούστερα μέσα την ουσία.

Τα παρακάτω γυναικεία πήλινα ειδώλια - ομοιώματα είναι από τη Θεσσαλία της Αρχαιότερης Νεολιθικής περιόδου (6500 – 5800 π. Χ.) και της Μέσης Νεολιθικής περιόδου (5800 – 5300 π. Χ.). Έχουν τονισμένα τα ανατομικά χαρακτηριστικά της αναπαραγωγής. Σε μερικά από αυτά δηλώνονται η κόμμωση, η ενδυμασία, τα κοσμήματα ή η κόσμηση του σώματος (τατουάζ). Επίσης, βρίσκονται σε διάφορες στάσεις (όρθια, καθιστά) και χειρονομούν (πιάσιμο στήθους).

2.2. Κλασική Εποχή. Ωριμη κλασική περίοδος (450-420 π.Χ)

ΑΙΘΟΥΣΑ 1

Στην Κλασική Περίοδο, οι γυναικείες μορφές στα αγγεία και τα γλυπτά αποδίδονται κατά κανόνα ευπρεπώς ενδεδυμένες, χωρίς ιδιαίτερη έμφαση στα ανατομικά χαρακτηριστικά. Μια αξιοπρεπής Αθηναία δεν έπρεπε να δίνει ποτέ αφορμή για σχόλια. Έπρεπε να ντύνεται σεμνά, να περνά απαρατήρητη και να μη μιλά εάν δεν της δινόταν ο λόγος. Η θέση της ήταν στο σπίτι, όπου ασχολούνταν με το νοικοκυριό και το μέγλωμα των παιδιών της

Μαρμάρινος κορμός αγάλματος της Αθηνάς από την Ακρόπολη των Φερών. Κλασική Εποχή, περί το 460 π. Χ.

Κεφαλή μαρμάρινου αγάλματος Αφροδίτης (;) από την Ακρόπολη των Φερών. Κλασική Εποχή, 4^{ος} αι. π. Χ..

2.3. Ελληνιστική Εποχή

ΑΙΘΟΥΣΑ 2

Υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία στην επιλογή μοντέλων, παρουσιάζοντας γυναίκες όρθιες, αντίστοιχα νεαρές και έφηβες, είτε όρθιες είτε στηριζόμενες στο ένα γόνατο ενώ υπάρχει και ένας σημαντικός αριθμός γυναικών καθημένων που δηλώνουν έμμεσα την αριστοκρατική τους προέλευση. Κατά την ελληνιστική εποχή η ελληνική αντίληψη για τη ζωή και την τέχνη θα διαδοθεί από τον Μ. Αλέξανδρο και τους διαδόχους του στα βάθη της Ανατολής και τις Ινδίες, θα επιβληθεί και θα επηρεάσει τις τοπικές δραστηριότητες. Οι μεγαλύτερες πόλεις στολίζονται με εντυπωσιακά κτίρια, όλα διακοσμημένα με έργα γλυπτικής, που τα θέματά τους οι καλλιτέχνες τα αντλούν από την παράδοση της κλασικής εποχής. Κυριαρχεί το στοιχείο της φύσης, οι εικόνες της καθημερινής ζωής, η απεικόνιση της παιδικής ηλικίας κτλ. Οι μορφές εμφανίζονται τρισδιάστατες μέσα στο χώρο και οι καλλιτέχνες επιδιώκουν να αποδώσουν την κίνηση όσο πιο πιστά γίνεται.

Τα έργα στα ιερά και τους δημόσιους χώρους εικονίζουν διάφορους θεούς (τον Απόλλωνα και το Διόνυσο που δύσκολα ξεχωρίζουν, γιατί οι δημιουργοί αποδίδουν ιδιότητες του ενός στον άλλο, την Αφροδίτη, τον Πάνα, Νύμφες και Σατύρους), ήρωες και ισχυρά πρόσωπα της εποχής (μονάρχες, πολιτικούς, ρήτορες, φιλοσόφους, ποιητές, αθλητές) αλλά και γυναίκες. Στις περισσότερες περιπτώσεις έχουμε να κάνουμε με προτομές, τις οποίες οι πολιτικοί τις θεωρούσαν ως μέσα προβολής, οι αθλητές ως ένδειξη φόρου τιμής και οι γυναίκες ως ένδειξη καταξίωσης λόγω υψηλής κοινωνικής θέσης. Σημαντικά είναι ακόμη τα ανάγλυφα των επιταφίων μνημείων, τα αναθηματικά ανάγλυφα (προσφορές θνητών σε θεούς ή ήρωες) και τα αντίγραφα των κλασικών έργων.

Κατά την Ελληνιστική περίοδο η θέση της γυναίκας βελτιώνεται αισθητά και αποδεσμεύεται από το συντηρητισμό των κλασικών χρόνων.

Αγάλματα ιματιφόρων Θέση 20

Γυναικεία πήλινα ειδώλια (τρία μικρότερα σε μέγεθος και ένα μεγαλύτερο). Από την πόλη και τα νεκροταφεία της Άλου. Ελληνιστική εποχή, α΄ μισό 3^{ου} αι. π. Χ..

3. Γραπτές επιτύμβιες στήλες Δημητριάδος

ΑΙΘΟΥΣΑ 5

Οι γραπτές επιτύμβιες στήλες αποτελούν αυθεντικά μνημεία που παραπέμπουν στις κατακτήσεις της μεγάλης ζωγραφικής. Βρέθηκαν εντοιχισμένες σε πύργους του τείχους της Δημητριάδος, καλυμμένες από πλίνθους της ανωδομής των πύργων, οι οποίες συνετέλεσαν στη διατήρηση των χρωμάτων τους.

3.1. Η ζωγραφική

Η χρήση του χρώματος δεν αποτελούσε δείγμα πλούτου ή πολυτέλειας. Ήταν πιο εύκολη και φτηνή εργασία σε σύγκριση με τη γλυπτική.

Πάνω στο λευκό μάρμαρο, χωρίς καμιά επεξεργασία της επιφάνειας του λίθου, τοποθετούνταν τα χρώματα. Αρχικά, με πινέλο, γινόταν ένα σχέδιο με μαύρο χρώμα που προσδιόριζε όλες τις λεπτομέρειες της παράστασης. Ακολουθούσε το γέμισμα της επιφάνειας με χρώματα, χρησιμοποιώντας βούρτσα, με χρώμα ομοιόμορφο και σε μέτριο τόνο. Τέλος προσέθεταν τα πιο σκούρα ή λαμπερά χρώματα για την απόδοση φωτοσκιάσεων.

Μαζί με τα ορυκτά και τα φυτικά υλικά αναμιγνύονταν πρωτεΐνες και έλαια, για να αποκτήσουν τα χρώματα πλαστικότητα

Γραπτή επιτύμβια στήλη της Αρχιδίκης. Σύμφωνα με τον μύθο ήταν κόρη του Αριστόμαχου κι επειδή ήταν ευσεβής και δίκαιη στη ζωή της έμεινε αθάνατη. Δημητριάς, Ελληνιστική Εποχή, 3^{ος} -2^{ος} αι. π. Χ.. Θέση 20.

Γραπτή επιτύμβια στήλη της Ηδίστης. Μία νεόνυμφη που γεννούσε ήταν δυστυχισμένη διότι ήξερε ότι θα πεθάνει. Όπως και έγινε, πέθανε μαζί με το παιδί στη γέννα. Δημητριάς, Ελληνιστική Εποχή, 3^{ος} – 2^{ος} αι. π. Χ. Θέση 1.

4. ΛΑΤΡΕΙΑ ΧΘΟΝΙΩΝ ΘΕΟΤΗΤΩΝ

ΑΙΘΟΥΣΑ 6

Κατά την ελληνιστική εποχή η λατρεία των Ολύμπιων θεών υποχωρεί και αντικαθίσταται σε μεγάλο βαθμό από τις θεότητες της Αιγύπτου και της Μικράς Ασίας. Οι μυστηριακές λατρείες της Ανατολής κάλυπταν τις ψυχικές ανάγκες των ανθρώπων που προσδοκούσαν από τους θεούς τους να συμπάσχουν στον πόνο τους, να συμμερίζονται τα πάθη τους και να τους παρηγορούν.

Στα μεγάλα ελληνιστικά λιμάνια όπως ο Πειραιάς, η Κόρινθος και η Δημητριάς διαδόθηκαν οι ανατολικές θρησκείες, όπως της Κυβέλης και των αιγυπτιακών θεοτήτων, της Ίσιδος, του Σάραπη, του Ωρου και του Άνναβη.

Οι χθόνιες, μειλίχιες γυναικείες θεότητες που λατρεύονταν στη Δημητριάδα ήταν η Αφροδίτη, η Δήμητρα, η Περσεφόνη και η Εννοδία.

Η Πασικράτα ήταν τοπική χθόνια θεότητα, της οποίας το ιερό υπήρχε μέσα στο νότιο νεκροταφείο της Δημητριάδος. Στο ιερό της Πασικράτας που ταυτιζόταν και με την Αφροδίτη, συλλατρευόταν και η Εννοδία Πατρώα, η θεσσαλονική θεά του Κάτω Κόσμου που σχετίζεται με τη χθόνια λατρεία και τη μαγεία. Η Εννοδία υπέστη θεοκρασία με άλλες θεότητες, κυρίως με την Αρτέμιδα και την Εκάτη.

Μαρμάρινη κεφαλή Αφροδίτης Πασικράτας. Δημητριάς, Ελληνιστική Εποχή, 3^{ος} – 2^{ος} αι. π. Χ. Θέση 54.

Πήλινο ειδώλιο ιματιοφόρου γυναικός που πιθανότατα συνδέεται με τη λατρεία της Αφροδίτης. Κόγχη 10.

Πήλινο ειδώλιο
Εκάτης ιπποπρόσωπης

Πήλινο ειδώλιο Κυβέλης.

Πήλινο ειδώλιο Κουροτρόφου, γυναικείας μορφής που κρατά βρέφος. Δημητριά. Ελληνιστική Εποχή 3^{ος} – 2^{ος} αι. π. Χ..

IV. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ.

Με αυτές τις πληροφορίες τώρα είμαστε έτοιμοι να σχεδιάσουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στα πλαίσια μιας μαθητικής επίσκεψης. Το πρόγραμμα βασίζεται κυρίως στην πρώτη ενότητα μαθημάτων της ιστορίας της Γ΄ Δημοτικού. Προτεινόμενες διδακτικές ώρες θεωρούνται περίπου 3-4, οι οποίες περιλαμβάνουν μια διδακτική ώρα προετοιμασίας πριν την επίσκεψη στο Μουσείο καθώς και μία διδακτική ώρα μετά από αυτήν την εμπειρία των παιδιών για συζήτηση.

1. ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Δηλωτικοί: Γνωριμία με το ιστορικό περιεχόμενο μέσω ενός υποκειμένου που διατυπώνει προτάσεις αποκαλυπτικές των γεγονότων, των ανθρώπινων πράξεων, των κοινωνικών τάξεων/ ομάδων, των νοοτροπιών, των αισθημάτων και των συνηθειών του παρελθόντος. Όλα αυτά τα στοιχεία και ακόμα περισσότερα αποτελούν αποκάλυψη του παρελθόντος, ωστόσο πολλές φορές κατά προσέγγιση γνωριμία με αυτό.

Αυτός ο στόχος αφορά στη δημιουργία/ διαμόρφωση της ικανότητας των μαθητών να παρατηρούν ευρήματα και εικόνες, να τα περιγράφουν και να θέτουν ερωτήματα, ώστε να μπορέσουν να “γνωρίσουν” το παρελθόν.

Μεθοδολογικοί: Σ’ αυτήν την κατηγορία επιθυμούμε να οδηγηθούμε στη γνώση μέσω τεκμηρίων· δηλαδή χρήσιμων και έγκυρων πληροφοριών που αφορούν στον ιστορικό χρόνο που ερευνούμε και βοηθούν στην ερμηνεία του.

Η αξιοποίηση των πληροφοριών αυτών, εξαρτάται από τη βοήθεια που θα δώσουμε στους μαθητές, ώστε να εκμεταλλευτούν σημαντικά τις μεθόδους:

- i) ιστορικών ερωτημάτων (ανοικτό, καθοδηγούμενο, δεδομένο)
- ii) ιστορικών πηγών (γραπτά κείμενα, προφορικές αφηγήσεις, εικόνες, ήχοι, αντικείμενα, κ.ά)
- iii) σύνθεσης των μαθητών χρησιμοποιώντας όλα τα στοιχεία που τους δίνονται ή ανακαλύπτουν για να έρθουν πιο κοντά στο «παρελθόν».

Εννοιολογικοί: Για να οδηγηθούμε στη γνώση, θα πρέπει πρώτα να ορίσουμε το προς ανάλυση αντικείμενο. Συνδέουμε λοιπόν τη διδακτική πράξη με τη θεωρία και την ερευνητική δράση ούτως ώστε διαμέσου των προσδιορισμένων εννοιών να καταστήσουμε δυνατή τη μαθησιακή προοπτική.

Για να επιτευχθεί αυτό, είναι χρήσιμο να προετοιμάζουμε τους μαθητές για το τι αφορά το κάθε τι με το οποίο θα ασχοληθούμε, ώστε να μπορούν να προσανατολίζονται ευκολότερα τις ερευνητικές τους ενέργειες.

Καλλιέργεια στάσεων και αντιλήψεων: Η κριτική στάση απέναντι σε οποιοδήποτε δεδομένο (τεκμηριωμένης πληροφορίας ή προϊόντος γενίκευσης) καλλιεργεί κάποιες αντιλήψεις και στάσεις. Αυτές μπορεί να αφορούν ενδιαφέρον ή αποστροφή από το παρελθόν, επιθυμία ή όχι υιοθέτησης στοιχείων του παρελθόντος, συνέπεια στην έρευνα, καθώς και αποδοχή/ σεβασμός της Ιστορίας οποιουδήποτε πολιτισμού, ο οποίος διαμορφώθηκε υπό ορισμένες συνθήκες.

Ο τίτλος του Εκπαιδευτικού Προγράμματος είναι: Ερευνώ και μαθαίνω για την παρουσία της γυναικείας μορφής στην τέχνη στο Αθανασάκειο μουσείο του Βόλου.

Μέσα από περιήγηση στις αίθουσες του Αθανασάκειου Αρχαιολογικού Μουσείου του Βόλου και με τη βοήθεια εποπτικού υλικού (φωτογραφικές μηχανές -χωρίς φλας-, ερωτηματολόγια, ερωτήσεις για τον αρχαιολόγο και τον ξεναγό του μουσείου) τα παιδιά ανακαλύπτουν τις γυναικείες μορφές στην τέχνη και τα σύμβολά τους. Ο μουσειολόγος ωθεί τους μαθητές στο να πετύχουν το στόχο τους με τη βοήθεια διαφόρων δραστηριοτήτων (με τη μορφή παιχνιδιών).

Σκοπός είναι οι μαθητές να αφομοιώσουν τη γνώση με τον δικό τους τρόπο και να μπορέσουν να τη συσχετίσουν με προηγούμενες γνώσεις τους κι εν τέλει να είναι ικανοί να την αναδιηγηθούν.

2. ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

- οι μαθητές να ανακαλύψουν τις γυναικείες μορφές στην κεραμική, στη γλυπτική και τη ζωγραφική (μαρμάρινες επιτύμβιες στήλες)
- να καταλάβουν τους συμβολισμούς των γυναικείων ειδωλίων, κυρίως του ρόλου της μητρότητας
- να εκτιμήσουν την καλλιτεχνική αξία των αρχαίων έργων τέχνης του μουσείου και να εκφραστούν δημιουργικά, με όποια υλικά έχουν στη διάθεσή τους (πηλό, χαρτί, χρώματα, βότσαλα κ. ά.)
- να ταυτίσουν τις γυναικείες θεότητες με μύθους που έχουν διδαχθεί στο μάθημα ιστορίας της Γ΄ Δημοτικού.

3. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Πριν την επίσκεψη στο μουσείο:

Συζητήστε με τα παιδιά για τα σύμβολα των αρχαίων γυναικείων θεοτήτων.

- Χρησιμοποιώντας τις εικόνες του σχολικού βιβλίου μελετήστε τους διαφορετικούς τρόπους απεικόνισης των γυναικών στην αρχαιότητα (σε αγγεία, γλυπτά, ειδώλια κλπ.).
- Χωρίστε τα παιδιά σε δύο τμήματα στο Μουσείο και αποφασίστε ποιο θα ασχοληθεί με την απεικόνιση των γυναικείων μορφών στην γλυπτική, στην κεραμική, στη ζωγραφική.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στο Μουσείο:

- Το προσωπικό του Μουσείου θα σας υποδεχθεί για να σας υποδείξει το σημείο από το οποίο θα ξεκινήσετε την περιήγηση, καθώς και να σας προμηθεύσει με το ανάλογο υλικό που θα σας χρειαστεί κατά τη διεξαγωγή του προγράμματος.
- Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο τμήματα Α΄ και Β΄, εκ των οποίων το κάθε ένα θα εργαστεί με διαφορετικά εκθέματα (Το κάθε τμήμα θα χωριστεί σε ομάδες των 3-4 ατόμων). Η κάθε ομάδα του τμήματος Α΄ και του τμήματος Β΄ θα πάρει τα αντίστοιχα φυλλάδια περιήγησης του Μουσείου και θα προσπαθήσει να απαντήσει στις ερωτήσεις.
- Στη συνέχεια, μία ομάδα από το κάθε τμήμα Α΄ και Β΄ θα παρουσιάσει τα αποτελέσματα της έρευνάς της σε ολόκληρη την τάξη.
- Στο τέλος του προγράμματος οι ίδιες ομάδες των τμημάτων Α΄ και Β΄ θα εργαστούν για την εικονογράφηση των γυναικείων μορφών. Οι μαθητές χρησιμοποιώντας φωτογραφίες από τα φυλλάδια περιήγησης, εφημερίδες και περιοδικά θα φτιάξουν κολάζ και θα ζωγραφίσουν (τα απαραίτητα υλικά θα σας δοθούν από το Μουσείο).

Μετά την επίσκεψη στο Μουσείο:

- Παροτρύνετε τα παιδιά να φτιάξουν τις δικές τους γυναικείες μορφές και να φανταστούν τα σύμβολά τους.
- Ζητήστε από τα παιδιά να δραματοποιήσουν το μύθο της δημιουργίας του κόσμου και τη συμβολή των γυναικείων θεοτήτων σε αυτό.
- Συζητήστε για την Αφροδίτη και την Αθηνά, πώς εμφανίζονται, ποια η στάση τους και τα σύμβολά τους. Ποιες τοπικές θεότητες της Δημητριάδος συναντάμε, ποιες ξένες θεότητες εισέρχονται αργότερα στον ελλαδικό χώρο;

4. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΟΥ ΚΡΥΜΜΕΝΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ.

Η διαδικασία είναι ως εξής:

Στην έκθεση παρουσιάζονται αγαλματίδια από διάφορες περιόδους της αρχαιότητας. Τα παιδιά, τα οποία θα χωριστούν σε ομάδες, θα πρέπει να περιπλανηθούν στις αίθουσες του μουσείου και εντοπίσουν τα αγαλματίδια που θα τους ζητηθούν στις παρακάτω ερωτήσεις.

Χωρισμός Ομάδων: Τα παιδιά θα χωριστούν σε δύο ομάδες. Την ομάδα Α' και την ομάδα Β'.

Κανόνες: Στα παιδιά θα δοθούν καρτέλες με τις ερωτήσεις καθώς και είδη ζωγραφικής. Στο τέλος η κάθε ομάδα θα συζητήσει για τα αποτελέσματα, θα τα συγκεντρώσει και θα τα παραδώσει στον υπεύθυνο μουσειολόγο. Έπειτα θα τους δοθούν υφάσματα και άλλα αντικείμενα και κάθε ομάδα θα επιλέξει ένα άτομο το οποίο θα προσπαθήσει να το ντύσει με τον τρόπο που απεικονίζονται ενδεδυμένα τα γυναικεία αγαλματίδια.

ΟΜΑΔΑ Α΄

Περιπλανηθείτε στις αίθουσες και εντοπίστε αγαλματίδια που το σχήμα τους μοιάζει με «Φ» και «Ψ». Διαλέξτε κάποια που σας φαίνονται ενδιαφέροντα και περιγράψτε τα.

Ποιά είναι η ενδυμασία τους;

.....
.....

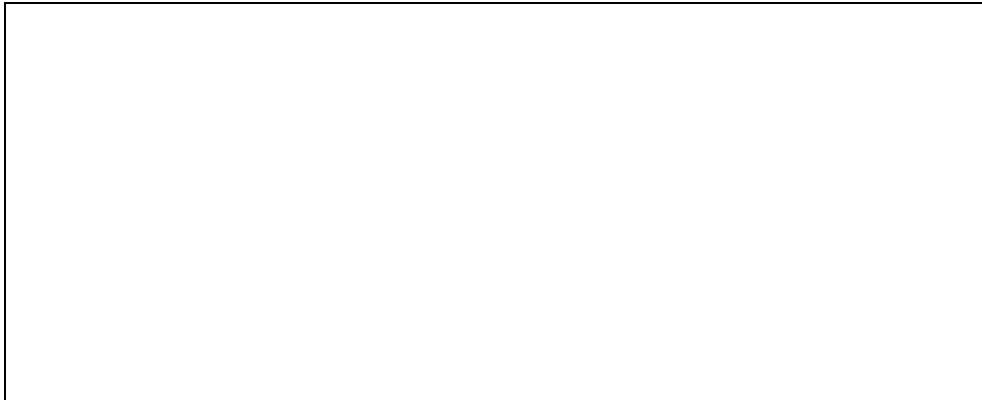
Ποιά είναι τα χαρακτηριστικά τους;

.....
.....

Από πού αντλούμε τις πληροφορίες;

.....
.....

Σχεδιάστε τα ανάλογα με το γράμμα που διακρίνεται

Εντοπίστε τα πήλινα ομοιώματα (ειδώλια) των γυναικών, περιγράψτε τη στάση και το συμβολισμό τους και αντιστοιχήστε τα

A) όρθια	1) πόλεμο
B) ξαπλωμένα	2) γονιμότητα
Γ) καθιστά	3) πείνα

ΟΜΑΔΑ Β'

Περιηγηθείτε στις αίθουσες του μουσείου και εντοπίστε ειδώλια και αγαλματίδια γυναικείων θεοτήτων.

Ποια θεά παρουσιάζεται με πρόσωπο αλόγου;

- A) Κυβέλη
- B) Νίκη
- Γ) Αφροδίτη
- Δ) Εκάτη

Εντοπίστε μια Κουροτρόφο. Με τι σχετίζεται και τι προστατεύει;

.....

Βρείτε μια ιματιοφόρο θεά που συνδέεται με τη λατρεία της Αφροδίτης

.....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βοκοτοπούλου Ι., (1997), *Ελληνική τέχνη- Αργυρά και χάλκινα έργα τέχνης*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.
- Γιαλούρης Ν., (1994), *Ελληνική τέχνη, Αρχαία γλυπτά*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.
- Δελικωστόπουλος Στ., (2007), *Η γυναίκα όταν χτιζόταν ο πολιτισμός*, Λιβάνη, Αθήνα.
- Ευριπίδου, Ιππόλυτος, (μτφ Ρούσσος Τ.), Κάκτος, Αθήνα, 1993.
- Θεοχάρη Δ.Ρ., (1993), *Νεολιθικός πολιτισμός- Σύντομη επισκόπηση της νεολιθικής στον Ελλαδικό χώρο*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.
- Λαμπρινουδάκης Β.Κ., (2008), *Οδοιπορικό από την αρχαία ελληνική τέχνη στη σύγχρονη ζωή*, Λιβάνη, Αθήνα.
- Καρζής Θ., (1987), *Η γυναίκα στην αρχαιότητα. Προϊστορία-Ανατολικοί πολιτισμοί- Ελλάδα- Ρώμη, Φιλιππότη, Αθήνα.*
- Κατούντα Σ., (2006), *Οι κόρες της Πανδώρας, Καστανιώτη, Αθήνα.*
- Κοκκορού- Αλευρά Γ., (1995), *Η τέχνη της αρχαίας Ελλάδας. Σύντομη ιστορία (1050- 50 π.Χ.)*, Καρδαμίτσα, Αθήνα.
- Παπαθανασόπουλος Γ.Α., (1981), *Νεολιθικά Κυκλαδικά*, Μέλισσα, Αθήνα.
- Παπαθανασόπουλος Γ.Α., (1996), *Νεολιθικός πολιτισμός στην Ελλάδα*, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Ίδρυμα Ν.Π.Γουλανδρή, Αθήνα.
- Σακελλαράκης Γ., Ντούμας Χ., Σακελλαράκη Σ.Ε., (1994), *Ελληνική τέχνη, Η αυγή της Ελληνικής τέχνης*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.
- Τιβέριος Μ., (1996), *Ελληνική τέχνη, Αρχαία αγγεία*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Boardman J., (1980), *Αθηναϊκά μελανόμορφα αγγεία*, Καρδαμίτσα, Αθήνα.
- Boardman J., (1995), *Ελληνική πλαστική, 5^{ος} -4ος αιώνας*. Καρδαμίτσα, Αθήνα.
- Boardman J., (1995), *Αθηναϊκά ερυθρόμορφα αγγεία- Κλασική περίοδος*, (μτφ Παπουτσάκη- Σερμπέτη Ε.), Άρτεμις, Αθήνα.
- Boardman J., (1999), *Ελληνική πλαστική- Ύστερη Κλασική περίοδος*, (μτφ Καλλέγια Α.), Άρτεμις, Αθήνα.
- Boardman J., (2001), *Ελληνική πλαστική- Αρχαϊκή περίοδος*, (μτφ Σημαντώνη- Μπουρνιά Ε.), Άρτεμις, Αθήνα.
- Boardman J., (2002), *Ελληνική πλαστική- Κλασική περίοδος*, (μτφ Τσουκλίδου Δ.), Άρτεμις, Αθήνα.
- Cook R.M., (1994), *Ελληνική αγγειογραφία*,(μτφ Τσουκλίδου Δ.), Άρτεμις, Αθήνα.

Hood S., (1993), *Η τέχνη στην Προϊστορική Ελλάδα*, Καρδαμίτσα, Αθήνα.
Treuil R., Darcque P., Poursat J.-Cl., Touchais G., (1996), *Οι πολιτισμοί του Αιγαίου*, (μτφ Πολυχρονοπούλου Ο., Φιλίππα- Touchais Α.), Καρδαμίτσα, Αθήνα.
Vermeule E., (1983), *Ελλάς Εποχή του Χαλκού*, (μτφ Ξένος Θ.), Καρδαμίτσα, Αθήνα.

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

Επίσκεψη στο Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου.
Συνάντηση και συζήτηση με μουσειολόγους στο χώρο του μουσείου.
Η νεολιθική συλλογή του Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου (Ευρωπαϊκό πρόγραμμα Raphael).
Μυκηναϊκός Πολιτισμός και τοπική Ιστορία (τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων και επικοινωνίας ΙΓ εφορεία προϊστορικών και κλασικών αρχαιοτήτων).